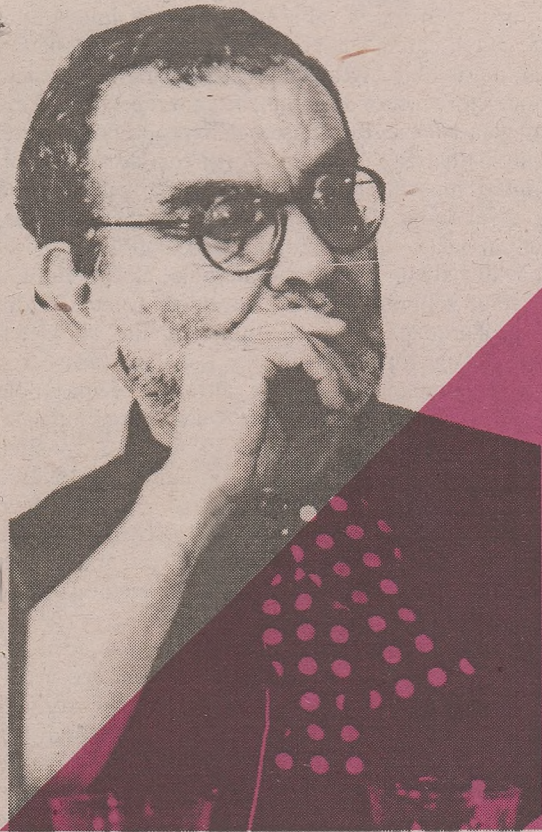

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 25 (234), serie nouă. Miercuri 26 iulie 1995. Preț: 500 lei

**Fernando
Arrabal**

**TURNUL LOVIT
DE TRĂZNET**

Ismail Kadaré:

**«PREMIUL NOBEL ÎI
ESTE MAI NECESAR
ALBANIEI DECÂT MIE»**

SFIDAREA LITERATURII

de HORIA GÂRBEA

Scriitorul român este persoana care, în nesfârșita noastră tranziție (spre ce?) îndură cele mai multe sfidări. El este obligat să tacă și să înghită tot felul de lucruri. În general cele pe care le avea de suportat pe vremea lui „Cească” plus altele noi.

Scriitorul trebuie să suporte ajungerea confrăților mai proști, mai netaleantați, mai inculți în posturi de conducere la minister, la Academie, la Externe, rămânerea celor de la Interne tot acolo. El trebuie să vadă cu durere că faptul de a mulțumi orgoliile puterii duce, în cel mai rău caz, la sponsorizări de invidiat (când nu de-a dreptul la funcții pe viață). El are nevoie de toată răbdarea pentru a îndura emisiunile TV și radio la care, sub pretextul culturii, sunt invitați numai aculturali ale căror „debateri” sunt mediate de inculți de-a binelea.

Scriitorul trebuie să reflecteze zilnic la faptul că a ști să scrii și să citești este un lucru nu doar inutil ci chiar dăunător în momentul și în locul în care ne aflăm și că a scrie pamflete care să biciuiască starea de lucruri impusă lui și societății este tot o zădărnici. Cei vizați nu știu să citească, iar dacă știu, tot nu citesc reviste literare.

La câte are de răbdat, cetățeanul român înzestrat cu ceva pricepere în a evita, măcar uneori, limba de lemn este practic o victimă jalnică a vremurilor, este lovit (uneori și la propriu) de restul societății, de oamenii pe care, după Scriptură, trebuie să-i iubească.

La fel, o dată cu el, cu scriitorul, este sfidată, insultată și împinsă în băltoacele

„epocii” literatura însăși. Ea nu are nici măcar consolarea că îi poate face, uneori, să tremure pe cei mari cum poate se întâmpla înainte. Nu poate nici măcar să zgârie învelișul cornos al indiferenței, nesimțirii și inculturii celor care-i limitează până la anulare spațiul de exprimare și acțiune. Când „unii profesori” (am citat din presă) erau „hotărâți să reclame” faptul că tinerilor bacalaureați li se cere să discute despre „drama cunoașterii la Voiculescu și Blaga” și nu să comenteze noroiul de pe membrele inferioare ale desculților literaturii naționale, nici o iluzie nu mai este posibilă.

În starea de lucruri arătată, literatura mai are un singur mod de a sfida la rândul ei societatea murdară, meschină și hotărâtă să promoveze nulitatea intelectuală. Acesta este chiar existența ei. Când victima ținută în cele mai adânci și cele mai insalubre carcere, condamnată la beznă și contact cu păduchii și șobolanii se încapățânează să respire, călăul este sfidat.

Și tare mi-e teamă că el, călăul, își va da seama în imbecilitatea lui de faptul că este sfidat și, cu un gest foarte simplu și aproape neglijent îi va suci definitiv gâtul. Stă în puterea lui și o va face cât de curând. Iar apoi, vorba celei mai stupide și enervante reclame radiodifuzate, va fredona cu cinism: „Bine-ați venit în lumea noastră. East-European Partner !!!”.

Cine n-are barbari și-i fabrică

de NICOLAE PRELIPCEANU

Acum vreo mie de ani și mai bine, lumea europeană încremenise (nu în proiect, nu vă grăbiți). Dacă nici un vânt de barbarie nu ar fi suflat asupra ei, atunci cele două imperii romane ar fi putrezit încet și sigur, prăbușindu-se în cele din urmă în sine ca-ntr-un mormânt deschis. Dar Dumnezeu a trimis Europei de demult barbarii, care au distrus, au ucis, au trecut prin foc și sabie lumea aceea, înlocuind-o astfel cu alta, cea ai căreia suntem noi azi, urmași îndepărtați dar siguri ai mariajului civilizației cu barbaria. În veacul nostru, din nou, istoria aceea de demult se cam repetă. Dacă cei din Vest erau gata-gata să se prăbușească în propria civilizație, noi, cei de-aiici, barbarizați continuu zeci și zeci de ani, ne-am călit, ne-am întărit mușchii în rezistența la barbarizare, reușind să ajungem, ca vai de noi, în libertate, cot la cot zice-se cu cei din Vest. Cum azi, datorită unei anume stabilități a lumii, nu se întrevăd năvăliri ale unor popoare integrale, plecate din Est spre Vest, există în schimb o migrație continuă, accentuată din când în când încât aproape că o putem numi năvălire. Nu numai creiere, ci mai ales burți pornesc dinspre Est spre Vest, dar și dinspre Sud, cu speranța, mărturisită de altfel, că se vor umple o dată și ele. Vestul se apără, așa cum s-a apărât și altădată, acum peste o mie de ani, dar în fond, ca și atunci, sosirea barbarilor îl va da cu un timp înapoi, permițându-i să trăiască vremuri în plus, și anume unele pe care le mai și trăise o dată. Căci scăzând în civilizație, cu ajutorul noilor barbari, lumea aceea va tinde să ajungă la loc, împreună cu ei, integrându-i de data aceasta. Și asta va prelunge o istorie care amenință să se termine.

Așadar, rolul barbarilor nu e numai și numai acela de distrugători; în fond, aproape orice distrugere e un cec în alb pentru o construcție viitoare. Nu degeaba Kavafis și Buzzatti au scris despre așteptarea barbarilor. Vestul, cinic desigur, dar poate și fără să știe, din instinct, nemişperând în vreo năvălire reală, ne-a lăsat pe noi într-adins pradă barbarizării pentru ca, într-o bună zi „ciuma să-și trimită din nou șobolanii într-o altă cetate fericită”...

acolade

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Victoria Popazu (*dactilografă colaboratoare*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

TOBOȘARII HIBERNALI

de MARIUS TUPAN

Stimulii i-au primit de la congenerii politici, mult mai oportuni și mai hotărâți în escalada lor triumfalistă. Derutați doar pentru o vreme, și-au refăcut coloniile și și-au reînchegat alianțele fiindcă, pe cont propriu, într-o asemenea întreprindere, nu puteau fi siguri de izbândă. Mulți s-au cățarat, destui așteaptă să-și înfigă și ei pitoanele. Numai că în artă în general și-n literatură în special scenariile sunt ceva mai complicate. Cei care s-au angajat de bună voie și nesiliți de nimeni să celebreze zilele de 7 și 26 ianuarie, prin pana lor măiastră, nu puteau asalta, cu dezinvoltura caracteristică, revistele. Verba volant scripta manent. Chiar eram tentați să credem că unii își vor pune cenușă în cap – pericol de mătrează, nu? – ,că alții își vor linge rânile și nu puțin vor cocheta cu tăcerea. Omagiile îi puteau trage de hături, ploconirea îi obliga să roșească. Numai că la noi minunile nu țin mai mult de trei zile. Toboșarii hibernali și-au recăpătat îndeletnicirile, oferindu-și serviciile, simulează apolitismul dăruind, de fapt, argumente celor care cred că scriitorul trebuie să stea în banca lui, lăsând pe profesioniști să se ocupe de destinul națiunii. Pentru maturitatea lor intelectuală, au fost degrabă răsplătiți cu slujbe și reviste, finanțate,

firește, de la stat, li s-au asigurat vizite de documentare la Paris și Londra, li s-au creat condiții să fie ce-au fost și, poate, mult mai mult. Cu toate astea, nu-s fericiți. Nu-s fericiți dacă nu-și văd numele tipărit și-n revistele independente care, pentru că nu se aliniază, își duc cu greu zilele. Apar sfioși, curtenitori, gata să aducă elogiul preșului. Fiindcă nu putem fi mereu intoleranți și încercăm să recuperăm ce se mai poate, acceptăm colaborarea. Dar, stupoare! Când se descoperă într-un colț de pagină, într-un loc ce li se cuvine, ne aruncă revista furibunzi: „Dar ce, Baltag e mai talentat decât mine de i-ați acordat o pagină întreagă?“, „Blandianei nu-i mai ajung premiile, vrea să le ia pe toate!“, „Eu am scris 25 de cărți, Vasilescu doar una, și iată ce comentarii are!“

Nici o aluzie, protocolară sau ironică, nu-i scoate din starea lor marțială. Ca și mai ieri, cred că li se cuvine totul. Insistă, angajează critici (pe cei care le-au mai rămas alături!) întru tămâiere, alertează bursa literară. Luptă din răsuputeri să-și recapete pozițiile pierdute, apelând la campanii și companii. Chiar și-n verile caniculare, toboșarii hibernali par să țină cadența unor batalioane – din fericire, agonice!

minimax

ADIO, EUROPA?

de ȘERBAN LANESCU

Din orgoliu, am fost tentat să ocolesc subiectul, dar, iată, n-am izbutit, asumându-mi deci riscul de a plictisi. Desigur, este vorba de Rezoluția Parlamentului European „asupra minorităților și a drepturilor omului în România”, *best-seller*-ul acestei veri, parcă mai vară decât altele. Pe de o parte, sunt de deslușit semnificațiile acestei rezoluții care, tocmai fiindcă este așa cum este, poate să intrige. Pe de altă parte, suscitând nu mai puțin interesul, adică îngrijorarea, au fost reacțiile din politichia românească la fel ca și în mare parte din mass-media.

Cât privește primul aspect, referitor la cele câteva inexactități și exagerări conținute în rezoluție, nedumerirea de bun simț este cum de s-a putut căci, orș'cât, Parlamentul European! Iar explicația, deși pleacă în principal de la *lobby*-ul maghiar (cum de altfel a și declarat UDMR, elogiindu-și roadele politicii externe în astă privință) poate fi construită în două sensuri în funcție de atitudinea parlamentarilor europeni care au votat rezoluția: (1) știind, sau (2) neștiind – că situația reală din România este întrucâtva mai bună. Lesne de sesizat, dintre cele două, deși mai puțin plauzibilă, prima variantă este cea care solicită întrucât, odată acceptată, ipotetic, imediat se iscă interogația: de ce, sau urmărindu-se ce? Cunoscând răspunsul la asemenea întrebări – dar care, repet, pleacă de la o ipoteză puțin probabilă – s-ar cunoaște cum este gândit în cancelariile europene viitorul geopolitic al României. Aferim, n-or avea cumva dreptate alde Vadim, Funar, Păunescu și restul „trupei“?! Din păcate pare-se că sunt destui români care cred astfel și încă alții care deși nu chiar o cred, nici nu exclud scenariul „lucrării internaționale“, bănuind-o. Tamen bine pentru a fi ocultat pericolul de la Răsărit care ar putea include și dezmembrarea Ardealului, bașca beneficiul că, speriat de unguri, mai uită omu' de necazuri cotidiene. Refuzând dară existența unei conspirații occidentale antiromânești, prima ipoteză menționată ar

putea fi atunci interpretată ca un semnal care să oblige/forțeze regimul de la București la adoptarea unei atitudini clare, univoce față de valorile democrației și, implicit, față de Europa. Pentru că, totuși multe din cele cuprinse în rezoluție corespund realităților social-politice din România. Cealaltă ipoteză (parlamentarii europeni au votat nu tocmai în cunoștință de cauză), mult mai probabilă, este interesantă deoarece indică prestigiul ce-l are actualul regim politic din România ca urmare a „contabilizării“ celor întâmplare de-a lungul celor cinci ani.

Referitor la cel de-al doilea aspect menționat inițial, este de remarcat inadecvarea și disproporționalitatea riposteii autorităților române, cam ca atunci când la un ghiont se răspunde cu parul sau cu cărămida. La fel și cu presa ce susține deschis ori ocult Puterea. („Am primit la redacție un document absolut stupefiant. Nu există român adult care să nu pomenească de mamă, de ceară și de toți sfinții citind așa ceva“. Mostră relevantă cu atât mai mult cu cât nu este din *Vocea României*, *România Mare*, *Vremea* sau *Dimineața*, ci dintr-un cotidian pretinzându-se independent: *Adevărul*). Naționalism inflammat tragicomic. „Care va să zică dacă Uniunea Europeană pune asemenea condiții, noi românii n-avem nevoie de Europa! Păi ce-și închipuie ei !?“ Etc. etc. etc. Fără ca în opoziție să se înregistreze o distanțare sensibilă, iar pe deasupra, fondată, comunicatul regelui Cioabă. Dacă voit sau nu este greu de spus, această rezoluție a funcționat însă ca o capcană, tocmai fiindcă unele aprecieri, întrucâtva exagerate, au dat prilej țâfnei românești să dea pe răscoale vădindu-se o dată mai mult incompatibilități politice (pe lângă cele culturale, economice și tehnologice) datorită căroră, sub actuala cărmuire, perspectiva integrării României în Europa este nu doar incertă, ci de-a dreptul improbabilă. Actuala cărmuire ce, oricum ai întoarce-o, este imposibil să și-o imaginezi înlocuită pe cale electorală.

SCRISORI ÎNCHISE

de GABRIEL DIMISIANU

In România, după 1989, multă lume e dezamăgită de mersul lucrurilor, de faptul că speranțele puse în schimbările anunțate din 21-22 decembrie nu s-au îndeplinit. Unii chiar afirmă că nu s-a schimbat nimic, că aceleași forțe politice, sau aproape aceleași, decid în această țară. Eu nu mă aflu printre cei care consideră că nu s-a schimbat nimic. O dovadă că s-a schimbat ceva, și încă în esență, este această întâlnire a noastră. Imediat după decembrie 1989 ne-am putut reîntâlni în România cu prieteni, cu colegi ai noștri, cu confrăți, al căror nume nici nu mai putea fi pomenit în publicațiile din România.

Pentru mine, unul din semnele că, într-adevăr, s-a schimbat ceva esențial a fost de pildă că în 1 sau 2 ianuarie 1990 l-am reîntâlnit la sediul Uniunii Scriitorilor din București pe vechiul meu prieten Dumitru Țepeneag, pe care nu-l mai văzusem de ani și ani. Îmi pierdusem chiar speranța că-l voi mai revedea, pentru că o călătorie la Paris era dificilă și exista riscul de a te întâlni cu un prieten și apoi în țară să fii anchetat. Deci, cel puțin în acest domeniu, schimbarea este clară și trebuie să profităm de ea. S-a și profitat de ea, de fapt. În acești 5 ani, contactele, călătoriile de o parte și de alta au fost posibile. Publicațiile s-au deschis colegilor noștri din străinătate cu mare promptitudine și, așa spune eu, cu afecțiune și cu dorința de a repara cât mai repede un rău de mari proporții care exista prin absența lor din viața literară.

Eu am scris în *România literară*, în al doilea număr al noii serii, un articol pe care l-am intitulat „Literatura română este una și indivizibilă“. Nu amintesc de acest articol pentru că l-am scris eu, ci pentru că exprima un punct de program al noii serii a revistei, conceput și elaborat cu colectivul care s-a format în acele zile, și cred că la *România literară*, dar nu numai, s-a observat prezența din ce în ce mai bogată a tuturor scriitorilor care au dorit să colaboreze la revistă. Am crezut că este bine să mergem în această direcție pe următoarele coordonate: una ar fi publicarea, cealaltă reinserarea scriitorilor români care trăiesc în străinătate în câmpul de referințe critice din care fuseseră eliminați și judecarea cu aceleași criterii, adică criteriul estetic, a producției lor. A le crea un regim de bunăvoință convențională ar fi fost în primul rând jignitor pentru ei și ar fi fost o alterare a judecății critice, o alterare a imaginii literaturii. Sigur că unele opinii critice formulate – critice în sensul negativ – la adresa unuia sau a altuia din scriitorii publicați au stârnit supărări. Sunt firești, și colegii din interior reacționează la fel, de multe ori pun pe seama unor malversațiuni opinia critică, dar critica și redacția sunt obișnuite cu aceste lucruri și se adaptează în genere cu seninătate.

Am publicat ce mi s-a oferit, am solicitat colaborări. La un moment dat, cred că ne-am deschis chiar excesiv unor poziții care nu erau altceva decât transpunerea unor plătiri de polițe în publicațiile de aici. Toți cititorii revistelor își amintesc de acele valuri de scrisori deschise, uneori jurnale, care sigur că sunt o expresie a libertății de opinie și niciodată nu o vom cenzura, dar sunt și o cedare în fața pamfletului, nu totdeauna profitabilă pentru cititori. Multe din aceste scrisori deschise puteau fi numite mai corect scrisori închise pentru că nu interesau decât două persoane: pe emitent și pe emițător. O scrisoare deschisă își găsește justificarea în măsura în care interesează un public, nu numai pe cei doi. Dar toate aceste situații își au, totuși, un rost măcar documentar: mărturisesc, documentează asupra unor mentalități, asupra unor psihologii, asupra unor împrejurări în care s-au aflat niște oameni.

(Din Cuvântul la
Întâlnirea-scriitorilor români de pretutindeni,
Neptun, iunie 1995)

Lucian Blaga, Domnița Gherghinescu-Vania, **DOMNIȚA NEBĂNUITELOR TREPTE**

Amicii dificili din viața și creația poetului (1941 – 1948) sunt luminați în acest volum de corespondență, care vine ca o completare fericită la Lucian Blaga printre contemporani, la Hronicul și cântecul vârstelor și la romanul autobiografic Luntrea lui Caron. Desigur, sunt extrem de interesante dezvăluirile referitoare la „exilul” sibian al familiei Blaga în urma cedării Ardealului, surprinde și nu prea neplăcerea cu care cel care crezuse „că veșnicia s-a născut la sat” traversează perioada refugierii – datorate războiului – la țară, utile sunt informațiile despre o anumită etapă (semnificativă mai ales pentru reordonarea scrierilor filozofice) din creația blagiană, dar esențialul acestui veritabil roman epistolar pare a-l constitui diamantul sentiment de iubire care i-a legat (în limitele niciodată depășite ale platoniceului) pe cei doi. Farmecul irezistibil – l-au simțit toți cei care i-au stat prin preajmă – al nefericitei poete l-a marcat pe Lucian Blaga într-o asemenea măsură, încât asemuirea Domniței cu Bettine von Arnim nu este deloc hazardată.

Delicatețe și zbucium interior, eleganță și admirație reciprocă, mici scene de gelozie fără de care nu se poate, susținerea reciprocă de la distanță, tumult și resemnare, iată câteva doar dintre trăsăturile acestei minunate secvențe romantice din viața celor doi. Blaga și Domnița au demonstrat un adevăr poate dureros pentru noi, ființele din lut însuflețit: condiția iubirii ideale este intangibilitatea. Iar imaculatul conține și o doză de tragism... (MUZEUL LITERATURII ROMÂNE, 3500 lei)

N.Steinhardt, **DĂRUIND VEI DOBÂNDI**

Culegere de predici ale unui *sublim convertit* la creștinismul ortodox. Miezul propovăduirilor se dezvăluie a fi o provocare la adresa unei lumi din ce în ce mai subjugată de pragmatism, de individualism, de egoism, o lume indiferentă la suferința săpată pe chipul semenului. Aparentul paradox din titlu nu are nimic a face cu latinescul *do ut des*, întemeindu-se pe un alt aparent paradox al dogmei creștine: iubirea și faptele bune ce o însoțesc reprezintă un *dar* iar, pe de altă parte, și o *datorie*. Primind iubirea divină, muritorul trebuie să și-o însușească activ și să confirme receptarea darului prin fapte; este vorba de un răspuns activ la iubirea lui Dumnezeu față de noi, răspuns fără de care am rămâne – după expresia lui Luther – simpli „bușteni”, refuzați mântuirii.

Haina literară în care sunt îmbrăcate predicile monahului Nicolae de la Rohia este una sărbătorească. (Ed. DACIA, 3200 lei)

George Astaloș, **MIROSUL BANILOR**

Inconfundabilul (și, pe alocuri, insidiosul) temperament ludic al lui George Astaloș se manifestă din plin în cele aproape 200 de pagini ale acestui roman cu iz epistolar, subintitulat **Epopeea fiscală a unui român de pe malul Senei**. Scriu: *cu iz epistolar*, deoarece un este vorba despre o suită de scrisori trimise și primite, ci de o singură epistolă de dimensiuni uriașe, destinată unui control fiscal impersonal. Greu de stabilit câtă ficțiune și câtă realitate a faptului trăit cuprinde cartea, multitudinea „personajelor” romanului (de la Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu la chiar François Mitterrand și ...Cristian Țopescu) conducând spre bănuiala că procentajul ficțiunii este destul de scăzut. În ultimă instanță, paginile glăsuiesc (și) despre condiția exilatului, despre anumite ipostaze ale acestuia, ipostaze nu chiar dintre cele mai confortabile; maestru în asocieri dintre cele mai trăsnete, plin de umor robust, trist și jovial totodată, capabil a împleti splendid sfătoșenia hâtră cu sarcasmul, dl. George Astaloș construiește ingenios o scriere spumoasă, cu efectul câtorva cupe de șampanie de bună calitate, care trebuie însă băută cu măsură. (Ed. EUROPA NOVA, 2500 lei)

Sfânta Tereza de Avila, **CASTELUL INTERIOR**

Panteonul literaturii spaniole a primit-o de mult pe această sfântă – întemeietoarea Ordinului Carmelitelor – ca pe o locuitoare cu drepturi depline. Lucrarea (titlul complet: **Sălașurile Castelului interior**) a fost scrisă în anul 1577 și își propune să fie un îndrumar practic de perfecționare spirituală (inițial pentru surorile Carmelului reformat, apoi pentru orice creștin). Este expusă doctrina mistică a Căii care duce la unirea cu Dumnezeu prin clasicele etape de purificare, iluminare și comuniune. (Dar mă opresc aici, deoarece se va găsi vreun „viteză” care, sub umbrela anonimatului, să mă acuze – de astă dată – de propagandă în favoarea catolicismului, vezi Doamne!).

Dincolo de chestiunile strict religioase, frapează – din unghiul literaturii propriu-zise – farmecul expresiei, oralitatea stilului și, mai ales, eleganța acestuia (să nu uităm că, la data scrierii cărții, limba spaniolă literară nu era pe deplin formată). Un merit incontestabil aparține traducătorului, tânărul arabist Christian Tămaș. (Ed. ARS LONGA, 3000 lei)

Ion Lucian Murnu, **IDEE ȘI MEȘTEȘUG**

În prefață, dl. Pavel Șușară avertizează: „Notele lui Murnu sunt nu atât un *jurnal*, cât o *lămplă confesiune* a cărei extensie în timp are relevanță doar prin amplitudinea ei ideatică și morală. Însemnările lui Murnu sunt la fel de îndepărtate atât față de modelul jurnalului factologic, a cărui variantă absolută poate fi socotit Jurnalul lui Pepys, cât și față de acela al jurnalului narcisiac, care-și pânđește cititorul și posteritatea plin de precauții și sincerități regizate (vezi Gide)”. Aforisme, reflecții de bun-simț, priviri retrospective încărcate de nostalgie, pagini de strictă tehnică picturală sau sculpturală, evenimentele diverse, într-un cuvânt un *mixtum compositum* superior, peste care planează duhul aproape adorat al spiritualității grecești antice. Rafinamentul pictorului și sculptorului Ion Lucian Murnu nu lipsește nici din paginile condeierului. (FUNDAȚIA SOROS, 2500 lei)

ANTICARIAT

Antoine Blondin,
LES ENFANTS DU BON DIEU,
Ed. La Table Ronde, 1952

Subiectul acestui roman plin de vervă, de idei insolite și de originalitate stilistică, pare o persiflare a istoriei: un tânăr profesor refuză a semna Tratatul din Westfalia; îi va face rost lui Ludovic al XVI-lea de o cheie falsă, cu ajutorul căreia să poată scăpa de la Temple. „Dezinvoitura cu care Antoine Blondin tratează romanul, racursiurile pe care le creează, imaginile lui ingenioase alcătuiesc o poezie liberă și seducătoare; totuși nu cu valoare de exemplu (...)

Sunt fără îndoială excesivi ditirambii pe care prietenii lui Blondin i-i oferă cu dărnicie (...)

Să nu dăm amploare isprăvilor acestui romancier funambulesc, care lucrează din instinct, liber și fără plasă, dar la mică înălțime și nu fără să facă, din când în când, cu ochiul publicului”. Am citat din Pierre de Boisdeffre. Asemuit în anii săi de glorie cu Giraudoux, cu Le Sage, cu Swift și cu ...„Charlot fără mustăți”, Antoine Blondin a rămas în istoria literaturii franceze ca reprezentant al unui val de tineri înzestrați cu mult talent și cu, mai ales, multă dorință de a epata. Flacăra de magneziu orbește, dar durează atât de puțin... (Anticariatul Scala, 6500 lei)

top 5

Librăria Kretzulescu

- Tergny Lindgren, **Batșeba** (Univers, 3600 lei)
- Mircea Zăciu, **Jurnal**, vol.2 (Dacia, 3468 lei)
- Novalis, **Între veghe și vis** (Univers, 6500 lei)

Librăria Sadoveanu

- Lucian Blaga, Domnița Gherghinescu-Vania, **Domnița nebănuitelor trepte**
- George Astaloș, **Mirosul banilor**
- N.Steinhardt, **Dăruind vei dobândi**

Librăria Eminescu

- Torgny Lindgren, **Batșeba**
- Marie Cardinal, **Cuvinte care eliberează** (Trei, 3000 lei)
- Al. Săndulescu, **Efectele dosarului „dalmațian”** (Albatros, 1500 lei)

Librăria Alfa

- Sfânta Tereza de Avila, **Castelul interior**
- N. Steinhardt, **Dăruind vei dobândi**
- Paul Ricoeur, **Eseuri de hermeneutică** (Humanitas, 5000 lei)

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- Torgny Lindgren, **Batșeba**
- George Astaloș, **Mirosul banilor**
- Didier Decoin, **Camerista de pe Titanic** (Univers, 3000 lei)

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

EMINESCU... RETORUL

de GEORGE MUNTEANU

Paralel cu multele contestări fără urmă de argumentație, injurioase, după 1989 au apărut și destule cărți unde înțelesurile operei eminesciene se răsfrângeau în oglinzile mai limpezi ale științei și ale metodologiilor investigative moderne. Iar una dintre scrierile de acest gen – o spunem de la bun început: **excelentă** – e a Monicăi Spiridon și se cheamă **Eminescu. O anatomie a elocvenței**.

Formată la o școală a rigorii catedratice, cu puncte de pornire în demersurile exegetice ale unor Dumitru Popovici ori Paul Cornea, precum și cu prompte deschideri spre tot ce dă semne de „nou” în disciplinele conexe istoriei literare, Monica Spiridon a purces prin ultima sa carte la o cercetare pe măsură. A examinat gazetăria eminesciană, iar în subsidiar și celelalte zone ale operei poetului național, prin – cum spune d-sa – „grila” retoricii și a neoreticilor. Inițiativa era seducătoare și cu un incontestabil coeficient de noutate, dat fiind faptul că despre publicistica eminesciană s-a scris cel mai adeseori tern, documentaristic-nesemnificativ, ori de pe poziții partizan-politicianiste care numai a „știință” nu cătau. Excepțiile relative (avute în vedere, minuțios, și de către autoare) se cunosc: G. Călinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, câțiva cercetători mai noi și mai incidentali ai tezaurului eminescian. Numai că aceștia, fie și cu pertinență în spusele lor, au avut în vedere divagatorii, printre altele, ceea ce pentru Monica Spiridon constituie un domeniu de investigație delimitat cu acribie și explorat până spre exhaustiv.

Ce aflăm, așadar, din această meticolos efectuată „anatomie a elocvenței” lui Eminescu-jurnalistic? Întâi, că gazetăria, înțelesă și practică așa cum numai un Eminescu sau cei de resurse înrudite cu ale lui puteau să o facă, nu este, implicit, decât un limbaj cu funcții prin excelență **tranzitive**. Iar tranzitivitatea aceasta implică, la rândul-i, o „retorică” și „întreita misie a oricărei retorici: să convingă (**move**), să placă (**delectare**), în fine, să instruiască sau, dacă vrem, să «dăscălească» (**docere**)” (p.68). De unde și concluzia că, esențialmente vorbind, alte **virtuți artistice** nu e cazul să i se caute gazetărilor de o nume proeminență decât pe acelea ale combinării, dozării, întruhipării prin gând și cuvânt – într-un mod propriu, inconfundabil – a ceea ce constituie „una dintre misiile originare ale elocvenței: **docere, delectare, move**” (p. 26). Concluzia aceasta nu era, evident, una de crezut **taie quale**, ci numai pe baza unor demonstrații minuțioase, – cu exemplele la vedere. Ceea ce Monica Spiridon și face, îmbelșugat, tot de sub acoperământul lui „docere”, „delectare”, „move”. Eminescu – „retorul” și-a aflat, prin urmare, un „metaretor”. Iar așa, parafrazând o binecunoscută propoziție exclamativă a lui Iorga, **un nou „eminescolog” apărui!**

Monica Spiridon e, prin înzestrare și deprindere, o voluptuoasă a demersului **analitic**, dissociativ până în pânzele albe, – celui **sințtic**, integrator, acordându-i o atenție și o putere de cuprindere mai în subsidiar. D-sa procedează de predilecție comparativ: îi descoperă lui Eminescu un „filoenciclopedism” ca al lui Giambattista Vico (p. 26); de unde și privescătoarea de **mixtum compositum** a gazetăriei eminesciene, „unde informația istorică, etimologia doctă, expozeul politic grav, pledoaria juridică dezlănțuită, coabitează cu șarja vehementă, ironia subțire, invectiva tăioasă, lexicul crud, fără a se stânjeni reciproc” (p.68). O altă comparație

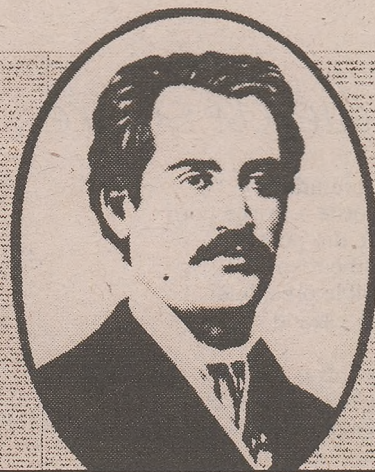
îndreptătită: „De convență cu Maiorescu, dar cu alte mijloace și dintr-o perspectivă diferită, Eminescu s-a lansat într-o campanie de deconstrucție a mecanismului uzat” (p.96) al retoricii deficitar înțeleasă și mânăuită, – cum i se întâmpla în epocă, de obicei, lui C.A. Rosetti. Iar în prelungirea comparației: „Maiorescu ilustrează magistral o elocință a despărțirii apelor, a disocierilor și a delimitării. Dacă mentorul Junimii este selectiv, respingând cu nedismulată plăcere tot ce «nu e în chestie», Eminescu este asociativ și integrator mai degrabă, mizând pe expansiune și amploare (...) Pe când Maiorescu este un polemist de umoare egală, Eminescu este inflamant și patetic, fără a-și pierde ascendentul tehnic prin asta. În realitate, și unul, și altul sunt actori rutinați. Există în orice formă a elocinței o teatralitate latentă, pe care cel care cuvântează este liber s-o speculeze sau nu. Dar în timp ce Eminescu oferă spectacolul exagerării calculate, Maiorescu preferă rolul «moderatului» și evită tactic excesele” (p. 98). Iată observații de incontestabilă pătrundere și finețe, care

Monica Spiridon

configurează încet-încet specificul gazetăreștii „retorici” eminesciene. Comparațiile cu preparuzeciopțiști și patruzeciopțiști ca Heliade, Bălcescu, Bolliac sunt mai irelevante, prin dispersie, însă raportările la Argezi sunt mereu percutante. Ca aici: „Eminescu – ziaristul este un veritabil **om-orchestră**, la fel cum va deveni și Argezi (...) Numai că între cei doi poeți-jurnalști (...) rămân și deosebiri importante. Eminescu vrea neapărat nu numai să-și delecteze sau să-și convingă, ci și să-și «miște» auditoriul într-o direcție anume. Reputat polemist, colorat, incisiv, inventiv, Argezi ține cu orice preț să **încante**, dacă se poate, chiar pe victimă (...) Dincolo de cuvânt se află, la Argezi, o **morală universală**; la Eminescu un **program de acțiune**. Pe urmă, Argezi lucrează concentrat, practică un fel de homeopatie polemică, iar Eminescu are voluptatea **desfășurării ample**. În sfârșit, pe când unul e **scriptic** (Argezi), celălalt e **oral** (Eminescu). Altfel spus, în timp ce unul coplește tacticos în fibra cuvântului tablele legii, altul regizează spectacole fastuoase în forum” (p.78). Să mai remarcăm, fără a putea insista în

Monica Spiridon EMINESCU O ANATOMIE A ELOCVENȚEI

spațiul de aici, că paralela cu Iorga e oarecum „expediată”, iar cea cu Antim Ivireanul, – importantă la nivelul anumitor aspecte ale stilului, – nu e până la urmă și adevărată, – global vorbind; Ivireanul e – în fapt și în postură – un „sacerdot”, pe când Eminescu e și în elocința sa gazetărească un „mag”, un poet – „kavi” (cum cu profunditate ne-a lăsat să înțelegem prin postuma **Preot și filosof**, dar și cu alte prilejuri).

Dincolo de alte asemuii („moralitățile medievale” etc.) și precedente (Platon ș.a.), la ce profil „ritoricesc” ajunge autoarea, mizând îndeosebi pe propriile mijloace de analiză a textelor publicistice eminesciene? Din prima parte a cărții, aflăm că: „Structura de **puzzle formal și tematic** e unificată de înclinarea vizibilă spre **parodia unor convenții de gen și de pașișă unor clișee uzate**. Gazetarul compune parcă un **amalgam intertextual**” (p.56). Iată o observație prețioasă, mai ales comparând-o cu insuficiențele atătora în a identifica „izvoare” ale **umorului eminescian**. Nu peste mult, mai aflăm că: „în măsura în care **frontierele între ele** („speciile” scriului publicistic eminescian – n.n.) **sunt cele mai adesea insesizabile**, tranzițiile foarte subtile, (...) marea majoritate a textelor rămân absolut **inclasabile**, de-ar fi să ținem seama de normele în uz. **GENETIC IMPURĂ, gazetăria eminesciană impune prin caracterul ei POLIMORF**. Privită fie de sus, în ansamblu, fie de aproape, la nivelul aceluiași text, ea trădează norma unică a **absenței oricărei norme**, fie ea **generică, stilistică, tematică** sau de alt gen” (p.56). Chiar așa să fie? Adică să fie imposibil de a defini scriul publicistic eminescian, salvându-ne prin cuvinte ca „inclasabil” (= „absența oricărei norme”), așa cum în cazul liricii poetului sunt mulți care invocă „inefabilul”? Parcă mai aproape de răspunsul consistent e Monica Spiridon către sfârșitul cărții, unde raționează așa: „În istoria literaturii noastre, Eminescu este o **ecluză** sau, dacă vrem, un **releu** de forme. El asumă metisajul genuin existent în producția înaintașilor, dublându-l de conștiința stăpânirii depline a instrumentului său. Diferența dintre discursul său și cel al antecesorilor este aceea dintre simplul **sințretism și simbioza deplină**” (p. 124). (În ceea ce mă privește, în **Hyperion, I**, carte ce se vede că nu-i e cunoscută autoarei, mă ocupam de anumite „constante” și de **mesaj**, și de **meșteșug gazetăresc** eminescian, conchizând că – **genetic** – «Panorama deșertăciunilor» e cea care pogoară și se continuă în scriul de publicist al poetului, generând un «monumental poem al absurdului», – specific eminescian și, prin natura lui, **vizionar, multiplu anticipator**).

În totului tot, lăsând cu regret la o parte numeroase chestiuni ce se cereau semnalate și puse în discuție, închei declarându-mi satisfacția de a fi citit această carte alert scrisă, riguroasă în analize, păzind obiectivitatea cât s-a putut mai mult, – într-o vreme când Eminescu e prea adeseori pomenit numai spre a fi calomniat.

florența albu

Ploaie cu soare

O ploaie scutură
norii și florile – florile norii
miresmele din pomi
ca dode albe roșii –
prea coapsele prea dulci
miresmele căzând

– cândva, într-o copilărie norocoasă
știam atâtea gusturi și arome
atâtea crengi atâtea vârfuli
în legănarea norilor!

Cu dinții negri – roșii
de fructele răscapte
cântam cu paparudele
„cărămidă no-oo-uă
dă Doamne să plo-ouă“

– în ramuri verzi de salcie gătindu-ne
copii și paparude goale
sălbăticiuni rugând ploaie și soare
într-o copilărie norocoasă.

Aluviuni

Câmp gol cu pepeni
burți gravide
sub zborul negru ațâțat
soborul ciorilor
pliscuri dând cep bostănăriei

fructele galben-roșii despicate
lăsând semințe – creieri la vedere
dulci seve înmălite-n torpoarea
lungi verii pământene...

Când cirezile iau în copite
tabula – aria
tăbăcită de scrisuri de ștersuri –
mari transhuanțe/migrații
în cerc în derivă –

aici în câmpia marelui fluviu
târând aluviunile țărilor
depunând mălul celor trei guri –
a râsului-plânsului-anatemei.

Schiță

Miroase a pământ
a mare fulgerată
o plajă liberă de pași de muzici
tunetul curăță deșertăciunea lumii
– se poate bea visa vorbi
în gând...

Pașii femeii pe faleză
umbrela albă îndoliază chipul
– o cheș Absența
cum se-apropie
și cum se pierde-n seară
prin tufe-nflorite
de caprifoi.

Umbra luminii

Străzile mării jucând în văpaie

miresme de caprifoi
ierburi dulci felurite ca dragostele
birjele duse la trap de caii bătrâni.

Fără milă lumina culorile
țipătul păunilor în rezervații
putredul – viul
scrisul de semne – umbră penumbre.

Aștepti să sune solstițiul în trompete
de aur! Acolo sus între sori
și păsări marine. Aștepti
semnul victoriei pe flamuri albe –
vară cu tuiuri și spice în flăcări!

Și nu-i decât umbra luminii
pasărea-umbră
îmbrățișând între aripi plaja cu mișunul

și nu auzi decât fluierul fotografiei
cu-o maimuțică speriată-n lesă.

Dans pe nisip

Muzici la țarm
tălpi goale – dansul pe nisip.

Cad stelele pe arce de lumini
aproape le auzi
vibrația de corzi de harpă
elitrele de lire-greieri...

Și-aceste umbre împerechiate
trupuri spectrale îmbrățișate strâns
când cade clipa-steaua
și le retează iar – singurătăți
iar jumătate umbre

și rănile coagulează bezna
în dansul umbrelor desperechiate.

Continuă ritmul lent
lentoarea
o lume de fantoșe mai dansează
până la cântecul cocoșilor.

Noaptea sirenelor

Ploaie furtună
păsări solitare
frunze stârnite de vânt

țipete duhuri de seară
peste pietrele roșii
împărțindu-și frigul înfrigurarea

Marea – timpul
străinătăți!

Inima ancorată la țarm
tremură între curenții contrarii.

Și va veni noaptea sirenelor
bătrânele inspiratoare
cântărețe cu voci răgușite
de beții de tutun
și desmățuri

însoțitoare poezilor
în călătorii peste mări
– pe ultima mare.

Priveliști marine

Se joacă iar toamna de-a vara
cu noi
lumină iarbă cosită
miros de gutuie în pârghă

adolescente cu sânii goi
fruct de cactus
coapte-n nisipuri

și o salvă de păsări mărunte
solare
și smeie-n albastrul strident

– cer în oglindă concavă
a mării
mozaicări de azur.

Banchetul toamnei
văzut prin ciorchinul de strugure:
lumina vinul mieriu – elixiruri.

Mare agonică

Țărmuri zori cenușii
păsări de pradă
gheboșate între marile aripi
meditează
scriu semne peste nisipuri.

Ochiul de geam:
hubloul unei ere eșuate
– aștepti soarele care nu mai răsare
aștepti corăbii care nu mai vin.

Țărmlul se-mpotmolește
mor vântul și curenții –
marea agonizează între diguri.

Păzești un far
la marea moartă
la vremea moartă
într-un final de lumi.

MARGINALII LA MEMORIILE DIN ÎNCHISOARE ALE LUI CONSTANTIN C. GIURESCU

de DUMITRU RADU POPA

Se pare că reclusiunea, captivitatea dezvoltă o puternică perspectivă a vieții de apoi (nu în obișnuitul sens religios), la aproape oricine, oameni simpli sau cultivați. Nimeni, spun cărțile de psihologie, nu vrea să creadă, la intrarea în pușcărie și pe parcurs, că viața s-a oprit acolo, și cu atât mai puțin că restul vieții e ceea ce se desfășoară acolo. Și asta, cum arată Ribot, nu are de-a face cu vinovăția sau nevinovăția. Un subtil mecanism de supraviețuire, pesemne, izolează prezentul în intenția de a-l minimaliza, de a face din el o trecere, mult mai degrabă decât o permanență: conceptul de viață se va defini astfel ca o conexie directă între trecut și viitor („înainte de a intra în pușcărie” și „după ce am ieșit din pușcărie”). *

Odată scăpați din cronotopul reclus, indivizii tind să expandeze la nesfârșit o perioadă temporală mai lungă sau mai scurtă, dar în orice caz măsurabilă; ea devine, prin recuperare sau proiecție subiectivă, obiect de analiză minuțioasă, așa încât e efectiv greu, uneori, de imaginat ceea ce s-a întâmplat cu ei propriu-zis acolo. Asta, desigur, cu excepția acelor cazuri în care oamenii nu vor să-și aducă aminte de absolut nimic. Și mai rare sunt însă cazurile când cineva se supune cu bună știință exercițiului de înregistrare aproape obiectiv ceea ce s-a întâmplat, lăsând altora privilegiul de a interpreta sau glosa pe marginea experienței lor. Rezultatul e, poate, mult mai puțin spectaculos sau impresionant, dar are desigur o aparte soliditate și decență care nu ne lasă nicicum indiferenți.

Aceste sumare observații, și altele, mi-au fost suscitade de recenta lectură a memoriilor de pușcărie ale profesorului Constantin C. Giurescu (**Cinci ani și două luni în Penitenciarul din Sighet – 7 mai 1950 – 5 iulie 1955**), tipărite de Editura Fundației Culturale Române. Într-o epocă dominată intens de restituiri, culegeri de documente, jurnale de detenție, unele însumând câteodată mii de pagini, și aproape toate nelipsite de interes, memorialul profesorului Giurescu – abia 200 de pagini! – ar putea trece neobservat. Și totuși, nu e deloc așa. Cartea se definește de la bun început prin simplitate. E doar „un testimoniu care urmează a fi folosit de istoricii viitorului”, spune autorul în preambul. Cu alte cuvinte, istoricul se dă la o parte în fața memoriilor pacientului, ale celui care, pur și simplu, suferă istoria, și încearcă să o povestească „fără ură și fără părtinire”. Întreprindere extrem de anevoioasă, cu atât mai mult cu cât avem de-a face cu cel care deja scrisese „Istoria Românilor” și alte contribuții fundamentale pentru istoriografia noastră. Dar greu pentru oricine, de fapt, căci nu e deloc ușor să te detașezi de propriile simțăminte, ascuțite de mizerie, umilință, absurd și privațiune. Și asta e poate cel mai impresionant în legătură cu memorialul de la Sighet: rare sunt episoadele în care se exprimă judecăți sau când autorul însemnărilor intrerupe șirul relațiilor pentru a se ridica la nivelul unor aserțiuni de ordin mai general, întotdeauna însă fără să depășească limitele constatativului.

Profesorul Giurescu a scris memoriile sale imediat după ieșirea din închisoare, când era încă „internat” în satul Măzăreni, de la 17 iulie 1955 până la 12 noiembrie al aceluiași an. Asta mi se pare foarte important: nu a vrut, de fapt,

să-și permită luxul – extrem de uman, de altfel! – de a intra în viața obișnuită și a reevalua lucrurile din perspectiva de după detenție. Și tocmai de aceea însemnările lui au o acuitate cu totul rară, chiar și în contextul bogatei literaturi de detenție din ultimii ani. Experiența lui mi se pare, citind ce s-a adunat în aceste pagini, o unică mărturie a încercării de a domestici haosul, de a lua în posesie – și supraviețui în! – un spațiu fizic și spiritual cu totul străin lui ca și celorlalți „pacienți”, aproape toți foști mari demnitari sau profesori universitari sau preoți: „crema” unei societăți românești destinate pieirii. Acest spațiu, în ciuda descrierilor atât de precise, de la planul fizic al închisorii (cu schițe!), până la personal, orar etc, profesorul îl definește cel mai bine prin replica directorului închisorii: „Noi, comuniștii, nu omorăm, avem metodele noastre care te fac să te dai singur cu capul de pereți”. Și apoi, printr-un lapidar comentariu: „În ce privește Sighetul, vorba lui s-a adeverit: n-au fost executați oamenii, s-au sinucis ei de disperare, au pierit de boală, lipsiți de îngrijire medicală, sau au înnebunit. Cred că nu există în toată țara o altă închisoare care să dea un procent așa de mare de morți, de sinucigași și de nebuni”.

Ce face omul civilizat în sălbăcie? Încearcă să domesticească. Numind lucrurile și ființele, atribuindu-le o identitate cunoscută – spațiul haotic se umanizează ca prin minune. Nu altfel au procedat profesorul Giurescu și colegii săi. Un locotenent de securitate (trei stele pe epolet) era „Martel” (după coniacul cu trei stele); un locotenent înalt care aducea cu doctorul Ghițescu, cumnatul lui Victor Papacostea, e botezat imediat „Ghițescu”; un sublocotenent tânăr e „Bibi”, căci semăna cu Bibi Botez; altul mai vârstnic va fi chemat „Bossy”, căci semăna ca alură cu Raul Bossy, ministrul plenipotențiar al României în Italia. Cred, de fapt, că e mult mai mult decât un banal *passé-temps* în mecanismul intim al acestor porecle.

Pe de altă parte, gardienii și ofițerii se simțeau și ei, destul de „depeizați” în compania unor deținuți provenind din elită, care vorbeau limbi străine, discutau filosofie, literatură sau istorie, sufereau cu decență, și cu care nu prea aveau nici un fel de referințe comune. Așa că, la rândul lor, încearcă să domesticească acest context straniu pentru ei. Nu-i, astfel, de mirare că profesorul Giurescu e strigat „băi, Vitamină”, sau „ăla cu Vitaminele”, pentru extravaganta idee de a fi cerut legume și fructe crude, bogate în vitamine; iar un alt gardian obișnuia să-l strige pe Nicu Sibiceanu (fost director de cabinet al lui Gh. Tătărescu și ministru secretar de stat) „Pantelimoane” sau „Șobolane”, prin cine știe ce asociație de idei din mintea lui puțină!

E poate interesant de observat că torționarii – gardieni și ofițeri – nu sunt, la rândul lor, mai puțin captivi în acest spațiu. Unul dintre ei avea să se confeseze profesorului Giurescu, spunând: „Aici, în pușcărie, este cea mai mare nemernicie; toți tremurăm, nu numai dumneavoastră, dar și noi”. Și bietul om – țaran maramureșean înspăimântat și aiurit de sloganuri – avea să-i vorbească despre infernalul mecanism care semăna „neîncrederea tuturor în toți, spionajul tuturor contra tuturor”. E adevărat, în principiu, că nimic nu deprivează pe cineva mai mult de libertate decât îngrădirea

libertății semenului său – dar puterea comunistă nu-și bătea capul cu asemenea principii. Ea descoperea, mai degrabă empiric decât altfel, că e profitabil și destul de simplu să manipulezi prin teroare și neîncredere generalizată.

E absolut surprinzătoare ascuțimea cu care profesorul Giurescu surprinde caracterele. Din câteva linii se înfiripă întreg portretul, fie că e vorba de gardieni (Pintea, Aviatorul, Habsburgul sunt figuri memorabile) sau de colegi de suferință. Asupra acestora din urmă el încercă să nu arunce umbre, asumând cedările unora ca inerente slăbiciuni omenești. Încă o dată, el se consideră doar martorul direct al unor întâmplări și nu judecătorul sau interpretul lor detașat. Vorbeam la început de domesticirea spațiului străin în care acești oameni aveau să supraviețuiască. Lista conferințelor ținute la închisoarea din Sighet în decursul anilor e uluitoare. Se făceau prelegeri academice pe o varietate de subiecte (istorie, literatură română și străină, geografie, film, astronomie, drept), și e de crezut că „afară”, în lumea „liberă” a acelor ani, nu mulți au avut privilegiul de a participa la asemenea festine intelectuale. C.C. Giurescu, Silviu Dragomir, Victor Papacostea, Ion și Dumitru Nistor, A. Benteoiu, Victor Rădulescu Pogoneanu, Aurel Leucuța, Ion și Al. Lepădatu, Gh. Strat și atâția alții participau cu toții la acest exercițiu academic care avea să le salveze mintea și să-i închidă într-o citadelă a libertății interioare de neatins. „Aceste preocupări științifice mi-au fost de cel mai mare folos, notează profesorul. Ele mi-au îngăduit să-mi trec timpul (...) și mi-au păstrat memoria neatinsă, ba chiar mi-au ascuțit-o sau stimulat-o”.

Dar pe lângă familia de spirite, mai era și cealaltă familie, de acasă, cu gândul la care deținutul găsea întotdeauna sprijin și temeieri de supraviețuire. Ca un leitmotiv, îi suna în urechi șoapta soției sale, dinainte de întemnițare, rostită în franțuzește, ca să nu înțeleagă ofițerul de securitate: „Tu revii!” Cuvinte magice, ieșite poate mai mult din disperare și din necesitatea de a încuraja decât dintr-o convingere fermă, căci cine putea ști ce o să se întâmple în acei ani? Dar cuvinte pe care profesorul le-a repetat adesea în celula penitenciarului de la Sighet, spune el, chiar și atunci când orice speranță i se părea pierdută. Și s-a reîntors! N-a supraviețuit căderii comunismului – dar oare a căzut? Oare s-au judecat crimele și atrocitățile din tribunalele și temnițele celor 45 de ani de pușcărie generalizată, națională? Cartea profesorului Giurescu e doar un testimoniu. Altele de acest fel sunt tot atâtea piese la dosarul unui proces care întârzie nu să se delibereze, dar care nici măcar nu s-a pus încă „pe rol”!

Până atunci, până la pronunțare, cei cărora le-a dedicat Constantin C. Giurescu cartea sa – „celor care-și dorm somnul veșnic pe malul Izei” – nu se pot nicicum odihni creștinește, în pace.

* Un interesant caz, confirmând aserțiunea de mai sus, dar într-un fel cu totul original, îl oferă excepționala navelă a Anei Blandiana „Proiecte de trecut”. Acolo protagoniștii sunt arestați și deportați în Bărăgan. După ani și ani de izolare – timp în care re-descoperă veritabilele valori ale vieții (domesticesc natura sălbatică și au revelația propriei libertăți interioare, mai importantă decât cea exterioară, cum poate mulți au constatat în România după 1989) – sunt trimiși acasă, în satul lor, din Banat sau Apuseni. Acolo, în fapt, după colectivizare și toate celelalte, îi așteaptă adevărata reclusiune. Așa încât, ca o reacție psihologică firească, de supraviețuire, încep să construiască (numai aparent paradoxale!) proiecte... de trecut. În aceeași ordine, îmi amintesc de o stră-mătușă, maică greco-catolică, condamnată la șapte sau opt ani de pușcărie (inclusiv Canal). A fost eliberată prin 1954. După șase luni, împreună cu o fostă colegă de celulă s-au înfățișat, cu câte-o mică valiză de lemn, la poarta pușcăriei din Baia Mare, cerând cu insistență să fie re-întemnițate, spre stupoare ofițerului de securitate care nu știa ce să facă cu ele!

LANȚUL NU E

Nicolae Ispas se trezi bine dispus. Soarele se săltase abia un pic peste buza dealului și își prefira razele căldute printre crengile copacilor. Se apucă să se bărbiească. Oglinda agățată pe stâlpul prispei, iar alături, un lighenaș cu apă. Se săpuni cu nădejde, pe obraji răsări o barbă imensă de clăbuci, și cum stătea în cămașă albă, cu râuri, lungă până la călcâie, cu părul pieptănat în grabă, cu cărare pe mijloc, cu ochii bulbucați, părea caricatura unui Dumnezeu furios. Apucă briciul de oțel Sollingen cu plăsele albe, primit de la cumnatu-său, și începu să tragă vârtos pe fața încă tânără, cu pielea pârjolită de soare.

Nevastă-sa, Floarea, ridică ceaunul cu lapte de capră și luă pirostriile de pe vatră. Apoi se întoarse spre ieșire și dădu cu ochii de bărbatu-său. Își puse mâinile în șolduri și se minună.

– Măre, Nicolae, da' ce te apucă? Te duci la nuntă?

Nicolae nu se grăbi cu răspunsul. Timp era destul. De altfel, ce-l întrebuse? Dacă se duce la nuntă. Ei bine, nu se duce la nuntă. Dacă l-ar fi întrebat unde se duce, atunci da, ar fi trebuit să-i răspundă. Dar, așa? N-avea ce. Râse în sinea sa de acest raționament viclean.

– Mă, tu n-ai gură? Sau ești surd?
– Ce zici, fa? Se făcea că n-aude. Arătă, cu degetul spre ureche. – Am clăbuci în urechi.

– Te-ntrebaai dacă te duci la nuntă? strigă ea, crezându-l că i se astupaseră urechile.

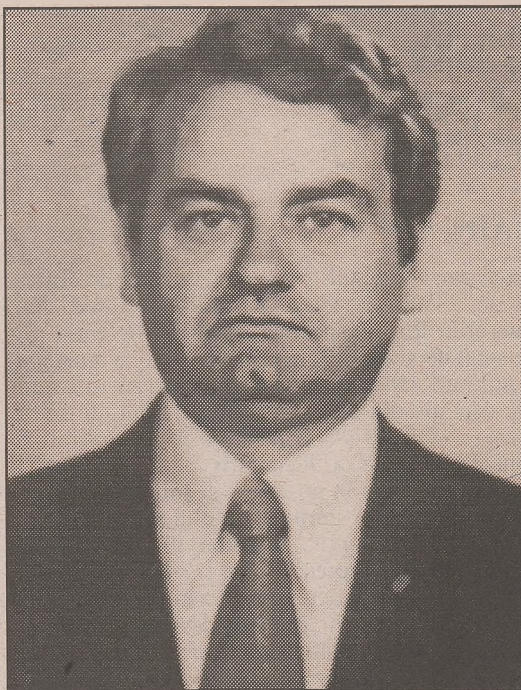
– Ce zici, fa? întrebă încă o dată Nicolae cu o sclipire hazlie în ochi.

– Să te ia dracu!

Floarea se dădu pentru un moment bătută. Întinse un ștergar pe o masă rotundă și joasă, aduse două talere de lemn, pe unul răsturnă mămligă, pe celălalt așeză o strachină mare cu lapte cald. Primprejur puse trei străchini mai mici și trei linguri de lemn. Nicolae se aplecă peste prispă și își spălă fața și urechile de clăbuc. Clipa asta o aștepta Floarea cu brațele încrucișate la piept.

– Ei, acu mă auzi?
– Te aud, fa, zise el, frecându-se cu ștergarul de pânză groasă de in.

– Trebuie să te duci la grădină. Pământul e uscat, varza n-are pic de apă. Trebuie udată.

**corneliu
barborică**

– Nu mă duc, făcu scurt Nicolae.

– Da' ce altă treabă ai?

– N-am nici una, da' nu mă duc.

– Atunci să se ducă fi-tu.

– Nici el nu poate.

Cristache stătea tolănit pe patul din cerdac, spijinit într-un cot. Se uita la ei și rânjea.

– Păi, el ce treabă are?

– Aia pe care o am și eu.

– N-aveți nici una, putorilor. Nu vreți să vă duceți, așa spuneți, ce să ne mai răcim gura!

– Ba avem. Eu și Cristache mergem la Scăpău.

– Și ce drac de treabă aveți la Scăpău?

PENTRU LUP

– La botez, fa. De-aia.

– Măăă! Și eu de ce n-aș merge?

– Fiindcă tu ai treabă la grădină și să dai de mâncare la vite și la orătâni. De-aia.

– Zău? Vasăzică, voi, două namile de bărbați, vă duceți la petrecere și eu să văd de varză. Ce socoteală-i asta?

– Nu-i nici o socoteală. Și ca să n-o înfurie prea tare, adăugă: – Ziceam și eu așa, într-o doară. Las' că mă duc la varză. Hai, Cristache!

– Bă, tu ești nebun? se rânji Cristache.

– Nu-s. Mișcă!

– Păi întâi îmbracă-te!

– Așa-i, Cristache. Ha, ha. Și se măsură vesel.

– Știi c-aș fi ieșit în cămașă?

– Te-ai prostit, bă.

Floarea își făcu cruce și își văzu de-ale ei. Dădu uitării botezul. Crezu că fusese pomenit doar de florile mălului, ca să meargă vorba și să o necăjească pe ea.

Când reveniră, pe la prânz, stropiți până la brâu de mâl, Floarea nu mai era acasă. Se spălără și luară pe ei țoale bune cu miros de busuioc. Amândoi la fel: haine maro și pantaloni negri. Legară pantofii între ei, cu șireturile, și îi atârnară pe umăr. Era cald și piciorul deprins să calce lat pe țărână s-ar fi sufocat în pantofi. Mână la scăpău era cale de cel mult un ceas, în pas de voie. N-apucară bine să iasă pe poartă că dădură piept în piept cu unul al lui Ambrozie.

– Ce-i cu tine, mă Ambroz?

– Nea Nicolae, mă, nu mi-au venit la lucru nici jumătate din oameni. Arde soarele ca dracu, se scutură tot grâul.

– Bine, bă, Amroz, de ce te-am pus eu pe tine să-mi ții locul? Te credeam în stare, mă! Nu o mămligă. Pune mâna pe-o bâzdoacă și scoate-i din casă.

– Ce, vrei să-mi spargă capul?

– Și dacă nu ies la seceră, ce alt drac fac?

Ambrozie îl privi cu șiretenie și râse înveselit.

– Păi, ce faci matala.

– Adică, ce fac eu, mă?

– Îți vezi de-ale matala. Nu i-ai văzut? Erau toți prin grădinile lor.

Nicolae porni, mormând ceva că, hm, de, și varza și roșiile trebuiesc udate. Necondiționat! Apoi se opri brusc și se întoarse spre omul care rămăsese în urmă.

– Bă, ascultă la mine. Treci pe la toți, bate-le în poartă și spune-le c-am zis eu așa: astăzi și mâine toată lumea udă grădinile. Necondiționat! De poimăine să dea dracu să nu iasă vreunul la seceră, că-l mănânc, îl tai bucățele și-l arunc la gâldău, în crovul de le Plopi. Înțeles? Și ia și toboșaru să strige tare ce-am spus eu. Hai, Cristache!

Drumul urca mai întâi dealul, trecând prin fața bisericii. Ce-o fi căutând popa la ora asta la biserică? Pe părintele cel bătrân îl luase Dumnezeu, acum era unul tânăr și înfipt, venit dintr-un sat dinspre partea muntelui. Văzându-l de departe, Nicolae își zise că nu-i de-a bună să-ți iasă în cale popa și pisica neagră. Numai că popa ăsta purta țoale albe pe timp de vară, ceea ce ar putea să schimbe vorba cu piaza rea. O fi numai piază, dar n-o fi și rea. Da' ce-o fi aia piază dacă nu e rea? O fi și piază bună? Asta numai nevastă-mea poate să fie. O cotoroanță care-mi aduce noroc.

– Bună ziua, nea Ispas! zise preotul ieșind la drum.

– Bună, neică părinte! Tocma mă întrebam cu ce treburi la biserică, la amiaz, pe zăpușala asta...

– Măturai biserică și ștersei praful.

– Bună treabă, părinte. Cine dracu' s-o facă,

DECONSTRUCTIVISM ȘI RECONSTRUCȚIE

de MARIA-ANA TUPAN

Desfacerea ființei din articulațiile categoriale ale epocii logocentrice precede cu mult în artă apariția **Gramatologiei** lui Derrida, considerată un fel de **Biblie** a deconstructivismului. Chiar titlul volumului publicat de Jacques Prévert în 1949 – **Paroles** – anunța programatic degradarea unei **parole originale** (pe care o asociem cu nașterea unui sens nou) în multiplicitate mecanică. Între lumea fabricatelor și a naturii dispar distincțiile ontologice (o pasăre intră direct într-un tablou), Dumnezeu și omul își inversează locurile, cu consecințele ce decurg în planul relațiilor tradiționale dintre subiect și obiect, cauză și efect etc.: „Păunul face roata/ hazardul face restul/ iar Dumnezeu se instalează înăuntru/ și omul îl împinge“. Cu un bobârnac poți arunca o scamă sau lansa o rachetă, limbajul denotativ anulează figura și întreaga sferă a conceptelor logocentrice se dezintegrează într-o dezordonată mișcare plană a atomilor ce o compun. Un analog plastic ar putea fi pictura lui Jennifer Bartlett, datând cam din aceeași perioadă, ce te întâmpină în Muzeul Metropolitan din New York de cum dai colțul ultimei galerii moderniste, plonjând în labirintul debusolat al „artei contemporane“. Note muzicale, cadrane de ceasornice, table de șah coexistă în cel mai democratic spirit cu palmieri, pești, pietre preistorice și figuri antropomorfe, într-o dezordine ontică ce contrastează ironic cu precizia datării: „Cinci AM (ante meridian)“, „Unu AM“. Chiar și arta pare să fi suferit în perioada războiului efectele unei Hiroshime epistemologice care a anulat consensul pe care se bazau lumea greacă sau creștină. Nu numai temeiurile unei științe universale dar chiar și metaficțiunile care asiguraseră coerență paradigmatelor modernității se prăbușesc într-un labirint de lumi individuale ce nu mai au nimic în comun. Absența oricărei finalități, eterogenitatea, anarhia, amorful, institutele de avangarda dadaistă și suprarealistă, sunt perpetuate în literatura absurdului, a divorțului dintre cuvinte și gest, complex sonor și sens, eu și lume. În ciuda vocabulelor cu sens negativ – deconstrucție, dereificare, postistorie – postmodernismul restabilește totuși într-o bună măsură statutul ființei ca mediator și creatoare de sens, situată în contexte culturale preexistente și modelată de matrice ale alterității. Fundamentării metafizice i se substituie una lingvistică, iar axiomele subiectului aprioric, o conștiință istorică, produs al fuziunii orizonturilor și perspectivelor individuale asupra lumii. Conștiința istorică nu-și mai are, așadar, obârșia în Logos ci într-un flux de percepții individuale, în ceva inițial lipsit de structură, și poate totodată să fie extinsă și modificată de subiect. Acesta este însă o proiecție a unor relații intersubiective, este aruncat într-o lume de sensuri deja constituite și controlat de tradiție: „ființa mea se împărtășește din ceilalți și eu îi creez pe alții din propriile mele gânduri“ (Merleau-Ponty: **Fenomenologia percepției**). În descendența lui Heidegger, Hans Georg Gadamer încă mai crede în „adevăr și metodă“, în sensul natural al cuvintelor și în capacitatea limbajului de a încorpora experiența lumii; pentru discipolul renegat al lui Heidegger, Jacques Derrida (ca și pentru ceilalți postmoderni care încearcă să se disocieze de hermeneutică – Lyotard, Foucault), orice text suferă de o fundamentală ambiguitate iar sensul se constituie ca joc liber al unui proces de diferențiere în interiorul limbajului; dar chiar și în acest caz „diferențele“ sunt constitutive de structuri de sens, de „noemata“ prin care subiectul transferă

obiectele experienței sale din ontic în ontologic, din a fi în a semnifica. Postmodernismul nu se definește, așadar, numai prin deconstrucția paradigmatelor și sistemelor tradiționale ci și printr-un vector de sens opus, al reconstrucției: nu prin discurs rațional ci prin imagini, nu al unui subiect autarhic cartezian sau al unui subiect moral kantian care poziționează sensul și valoarea independent de orice valoare de schimb, ci al eului ca o structură temporală și contextuală.

Poemele din 1965 ale lui Marin Sorescu încurajau analogiile cu Prévert. Poemul **Dante** (1966) pare o replică la **Roaba sau marile invenții** citată mai sus: „Nouă ceruri de păcate, nouă de așteptare, / Nouă de iluzii, / Toate pline ochi. / Iar în mijlocul lor stă/ Dante//... Și tace Dante de i se umflă vinele tâmplei/ Împingând din interior piramida/ Care înaintează încet pe nisip/ Un milimetru pe an încolo sau încoace./ Fără nici o grabă“. Există însă și o altă ipostază a paradoxului nostru poet, care a debutat în anii când în Franța nu se stinseseră ecourile disputei Habermas/Derrida. La o examinare mai atentă poezia lui Prévert și a lui Marin Sorescu pot să indice apropieri morfologice sau în modul dar nu și în principiul de funcționare a discursului. „Nadirul“ demersului deconstructivist este atins în **Paraciserul** – metodică demitologizare a sacrului într-un timp sceptic. Într-un domeniu prin excelență metafizic plin, natura își impune primatul (vegetalul invadează zidurile mănăstirii, o biserică este pictată pe o dropie), paraciserul își cere intrarea ca „figurant“, misterul eucaristic este răsturnat (paraciserul visează să „mănânce“ lumina la Cina cea de Taină), iar raportul Dumnezeu/om inversat („Doamne, fu ești oia mea cea rătăcită“). Dar chiar și în condițiile acestui „atomism ceresc“, există o tensiune dureroasă către formă, normă., Gestalt. Noul „decalog“ este foarte modest, desigur, semănând mai curând cu un îndreptar de bune maniere, invocând norme de genul legilor de noblețe în vânatoare sau sport (de exemplu, aceea care cere unui alpinist să-și taie coarda când simte că se prăbușește, pentru a nu-i trage pe coechipieri în abis, sau aceea de a nu trage într-o pasăre decât când zboară): „Nu e voie să ochesti un sfânt de la o distanță mai mică de trei metri. Nu e uman!“ În **Iona**, în schimb, eliberarea din imediatul experienței prin creație de sens este chiar procesul constitutiv al subiectivității. Marin Sorescu pare să fi avut două criterii în alegerea legendarului personaj care a devenit în timp un fel de emblemă a spiritului captiv în leviathanul naturii: unul mărturisit („io“ este vocabula arhaică pentru pronumele personal de persoana întâi) iar altul pe care îl bănuim din tratamentul original aplicat narațiunii biblice. După cum remarcă Hans Heinrich în **Parmenides und Jona** (Suhrkamp Verlag, 1966, p.107) mica povestire propune – în contradicție cu restul Bibliei – o ipostază a divorțului dintre cuvântul divin și situația concretă, dintre gest și cuvânt și, prin aceasta, o critică a conceptului de creație a lumii prin Cuvânt. Iona știe că Dumnezeu nu va distruge cetatea Ninive, pentru că i se va face milă de oamenii ei, și de aceea încearcă, prin fugă, să împiedice divinitatea a se contradice de sine iar pe sine însuși de a deveni un profet fals. În piesa lui Marin Sorescu asistăm la o reabilitare a Cuvântului, aflat însă în posesia omului ca partener de dialog al divinității. Iona înghițit de trei pești concentrici apare, ca și spiritul hegelian în prima fază, imersat în realitatea negativă și alienantă a naturii. În ciuda euforiei sale exclamative, „Câtă zare!“, el trăiește, după cum

constată în final, în orizontul finitudinii și morții („un șir nesfârșit de burți“), din care nu se poate evada. Eliberarea se produce doar prin inversarea demersului său inițial: din spațiu în timp, în istoricul constituirii conștiinței sale. Pe măsură ce renunță la despicierea unor ferestre concrete în burțile de pești, preferându-le pe cele „inventate“, în propria-i imaginație, el devine conștient de opoziția kosmos/lume (univers fizic indiferent și totalitatea de sensuri constituite prin activitatea istorică a umanității): „Începe să fie târziu în mine. Uite, s-a făcut întuneric în mâna dreaptă și-n salcâmul din fața casei. Trebuie să sting cu o pleoapă toate lucrurile care au mai rămas aprinse, papucii de lângă pat, cuierul, tablourile. Restul agoniseli, tot ce se vede în jur, până dincolo de stele, n-are nici un rost s-o iau, va arde în continuare. Și-am lăsat vorbă în amintirea mea, măcar la soroace mai mari, universul întreg să fie dat lumii de pomană“. Murind, eroul stinge lumea cu o pleoapă în sensul că ea încetează să mai apară în domeniul subiectivității sale. Unei părți din ceea ce există/ survine în câmpul conștiinței, eul i-a dat sens: papucii, cuierul, tabloul sunt **realități**, pentru că se manifestă în orizontul percepției sale și activității sale noetice. Restul este o colecție de **rei**, ca parte a unei lumi mai mari, cu o existență în sine, nu și pentru subiectul în cauză. (Husserl numește acest orizont „exterior“). După moartea lui Iona, lumea există „de pomană“, adică, în subtila ambiguitate a textului sorescian, inutil, câtă vreme nu este reflectată în conștiință. Iona simte nevoia de a pune un semn la fiecare pas, pentru a delimita „locul unde eram la început“ – originea și devenirea sa ca agent noetic – ordinea acestei deveniri – „prima viață“, „a doua viață“ –, sensul devenirii – drumul în afară, drumul înăuntru. Cu alte cuvinte, acele relații spațio-temporale, de cauză și efect etc., cărora Nietzsche, în **Dincolo de bine și rău**, le negase orice întemeiere metafizică dar nu și relevanța logică. În felul acesta Iona se delimitează de universul-leviathan, într-o ipostază ce sugerează fără echivoc emblematicul „gânditor“ neolitic: „Dacă aș avea mijloace, n-aș face nimic altceva decât o bancă de lemn în mijlocul mării. (...) M-am gândit bine, lucrul ăsta l-aș face cu dragă inimă. Ar fi ca un lăcaș de stat cu capul în mâini în mijlocul sufletului“. Experiența lui Iona însă este caracteristică subiectului postmodern: perceptuală, lingvistică și temporală. Timpul profețiilor a murit și Iona nu mai atinge nici un fel de adevăruri stabile și înmărmuritoare. Plonjonul în trecut îl smulge pe Iona din imediatul ființării sale în lume, trecutul fiind deopotrivă personal și cultural, creând capacități de distanțare și eliberare în condițiile finitudinii existenței: „Ce prooroc ai mai fost și tu! Viitorul am văzut ce bine îți l-ai ghicit. Ia încearcă acum să-ți prezici **trecutul** (...) Încearcă să-ți amintești **totul**. (...) Cum se numeau bătrânii aceia buni, care tot veneau pe la noi când eram mic? Dar ceilalți doi, bărbatul cel încruntat și femeia cea harnică, pe care-i vedeam des prin casa noastră și care la început nu erau așa bătrâni? Cum se numeau clădirea aceea în care am învățat eu? Cum se numeau lucrurile pe care le-am învățat eu? Ce nume purta povestea aceea cu patru picioare, pe care mâncam și beam și pe care am și jucat de vreo câteva ori? În fiecare zi vedeam pe cer ceva rotund, semăna cu o roată roșie, și se tot rostogolea numai într-o singură parte – cum se numea? Cum se numea drăcia aceea frumoasă și minunată și nenorocită și caraghioasă, formată de ani, pe care am trăit-o eu? Cum mă numeam eu?“ Pe măsură ce Iona lansează aceste interogații, în mîntea cititorului/spectatorului se aprind cuvintele tribului: bunici, părinți, școală, materii, masă, soare, viață, Iona. Solipsismul e abolit, limbajul creează o polaritate a enunțării/receptării, un mod de a fi împreună cu alții în lume. **Res** este transferat în **sens**. Acel obiect indiferent din lemn, cu patru picioare, este asimilat lumii lui Iona, există **pentru el**: „pe care mâncam și beam“, într-o superbă euharistie semiologică. Și atunci alienarea dispare, între eu și lume se instituie un continuum – al formelor culturale reificate. Numind lucrurile și făcându-le să apară în câmpul conștiinței sale, se întrupează Iona: „Mi-am adus aminte: Iona. Eu sunt Iona“.

M MĂRUNT IMEDIATUL»

ales la Origen, dar și la Clemens din Alexandria, sunt asimilați cu spiritele națiunilor. Când se bat perșii cu grecii – și în Sfântul Pavel – se bate îngerul perșilor cu îngerul grecilor. Ca în mitologie. Ingerii sunt cei presupuși a fi dat limbile naționale; limbile sunt produsul îngerilor! Când vine Isus, una din temele Noului Testament este suspendarea relațiilor de sânge. Tot Vechiul Testament e făcut pe relații de sânge, de rasă, de neam. În Noul Testament se întâmplă acest lucru miraculos și foarte european în fond. Dacă țineti minte, Isus ține odată un discurs. E lume multă, înghesuală, iar ucenicii – care sunt balcanici – vin și-i spun: „Au venit mama, și fratele, și rudele. Să-i aducem mai în față.” Iar Isus le spune: „Nu e nevoie, nu ei sunt rudele mele, voi sunteți rudele mele”. Voi, ucenicii. Apare ca esențială o legătură care nu mai e de sânge, nu rudele sunt cele importante, ci oamenii cu care ești într-o comunitate. Ingerii, până la Isus, erau intermediari între om și Dumnezeu, când vine Isus nu mai e nevoie de îngeri, pentru că el e intermediarul.

Și primul lucru pe care îl face Isus e să suspende duhurile națiunilor: creștinismul e brusc peste neamuri, sau pentru toate neamurile, e universal. Toți sunt chemați: Veniți la mine toți! Eu cred că acesta e spiritul creștin și european, e un spirit care aduce naționalul într-un plan de universalitate, e un spirit care merge pe tradiția paulină: Patria noastră e în ceruri, dacă există o patrie. Dacă gândesc așa, eu mă simt foarte european. Mi se pare o formă de paranoia să văd tocmai religia creștină cultivând o formă de naționalism extraordinar, indentificând credința cu națiunea. La sfârșitul secolului al XIX-lea, patriarhul de la Constantinopol a condamnat o erezie: filetismul, care e erezia de a confunda religia cu etnia. (Era și în Grecia de atunci o problemă; grecii, de altfel, vorbesc de ei tot timpul, toți se cred descendenți direcți din Platon, totul e grecesc. E o mândrie națională ridicolă). I-am spus mitropolitului Plămădeală odată: „Cum e cu filetismul? Ne privește și pe noi!” „La noi nu e valabil, mi-a răspuns, la greci e valabil!” Adică e tot la ceilalți.

Dar cred, realmente, că sunt într-o criză a sentimentului național. Nu mă afectează, nu mă mișcă. Sunt frigid. Când aud exclamațiile despre România, despre frați, mă simt pe un teritoriu străin.

Care credeți că sunt punctele de contact între mentalitatea românească obișnuită și mentalitatea europeană? Ce punți credeți că putem arunca spre Europa? Dar Europa spre noi? Pe ce cai ne putem înțelege, în afara mentalității creștine?

– Unde nu ne înțelegem, de altfel. Mai voiam să spun un lucru à propos de celelalte țări din Europa, și de diferența față de noi și de faptul că ideea mea că suntem copti să dispărem s-a format după revoluție: și în Cehia, și în Ungaria, și în Polonia dacă te duci strada arată omeneste altfel. Există un anume tip uman: dacă intri într-o cafea la Budapesta vezi oameni normali, nu ți-e teamă să stai în cafenea cu pricina, au un desen oarecare, dar normal. La noi însă s-a întâmplat ceva, la noi orice loc public e foarte peștii, într-un fel negativ, sunt figuri suspecte oriunde te duci, de la cele mai de lux restaurante până la cea mai de jos cârciumă. Cred că întotdeauna a fost așa. Noi stăm foarte bine cu elitele. Cred că românii au dat câteva figuri de vârf de o anvergură pe care nu o au figurile de vârf pe care le-au dat ungurii, sau polonezii, sau cehii. Brâncuși e o figură de acest tip. Enescu, Cioran sunt figuri de acest tip. Ungurii au dat însă foarte multe figuri de rangul doi. E plină lumea de unguri în planul doi: buni profesori, buni urmași ai lui Freud, buni sociologi, buni filosofi de rang secund. În toate țările din est există o medie, o medie normală; la noi media e nulă sau proastă. Să stai bine cu elitele și să stai prost cu media e un blestem românesc. Sărim în sus prin câteva piscuri, iar dedesubt... Poate că aici semănăm cu Spania...

M-ați întrebat dacă există o cale de comunicare...

Un element comun, pe care să-l putem dezvolta, ca să ne europenizăm mai repede. Indiferent dacă ține de mentalitate, de spiritualitate, de civilizație nu mai îndrăznesc să spun...

– Cred că am putea valorifica spiritul de performanță. Românii au un spirit de performanță de obicei deviat. Dacă spiritul de performanță ar deveni esențial pentru fiecare tânăr – vorbesc de cei care mai au șansa să facă ceva – dar nu de performanță isterică de tip competitiv, nu ambiția, ci cultura lucrului făcut ca lumea, care lipsește în general în est. Am avut câțiva performeri pe linia aceasta.

Dacă stau să mă gândesc bine, există ceva care ar putea fi – și a fost întotdeauna – deschiderea noastră spre Europa: un gust al enciclopediei. Figurile mari din România sunt nativ enciclopedice, oameni care au o polimatie, știu de toate: Iorga, Hasdeu, Eliade, tipul acesta de figură, care cântă pe mai multe claviaturi, are un impact în Europa. Eliade povestea că, atunci când s-a dus în '49 la Dumézil să-i ceară o prefață pentru *Traité d'Histoire des Religions*, Dumézil l-a întrebat: „Ce specialitate aveți?” Zice Eliade: „Istoria religiilor”. „Toată?” (Asta îmi aduce aminte de un prieten, Gyury Vida, care s-a dus la Viena. „Ce specialitate aveți?” „Istoria artelor”. „Toată?” a întrebat profesorul, neamț. „Da”, zice el. „Aber Sie sind ein Genie!” i-a spus acela.) La fel, Eliade. Dumézil i-a spus: „Uite, eu mă ocup mai mult de indo-europeni și de civilizația romană”. „Eu totuși n-aș putea să spun că am un domeniu predilect, deși am fost în India. Apoi au început o discuție. După două ore, Dumézil i-a spus: „Mais vous savez tout!” Iar Eliade i-a răspuns: „Il faut tout savoir!”

Această aș spune iresponsabilitate – căci e o iresponsabilitate în secolul XX să practici enciclopedia – a dat rezultate în câteva cazuri. Ea are, desigur, și varianta proastă, a lăutărismului. (Aceasta era teza lui Noica: lăutărismul românesc). Dar în varianta bună, enciclopedismul reprezintă ceva spre care merge acum Europa; aici am putea fi sincroni. Am observat că Europa redescoperă în ultimii ani multidisciplinaritatea. Când am fost în '75 trebuia să spun tot timpul cât de grănițuit sunt, când am fost în anii '90 nu mai sună bine dacă spuneam că am o specialitate; suna bine dacă spuneam că am un câmp.

Cu alte cuvinte, nu putem intra în Europa decât prin performanță intelectuală, de care sunt capabile elitele.

– Teoria mea este că da. Numai prin elite putem intra în Europa. În rest, să fim mulțumiți dacă facem să ne curgă apa la baie, să fie closetele mai curate. N-am alte pretenții de Europă. Europa aceasta e esențială. Vreau să fim europeni la nivelul mijloacelor, al closetului, al robinetului, al curățeniei publice.

Și eu cred același lucru. Dar mai cred și că ne va fi mai greu să ajungem europeni la nivelul toaletei publice decât la nivelul înaltei performanțe intelectuale.

– Și eu cred asta. Se vede că nu aveam dimensiunea closetului.

În calitate de director al Colegiului „Noua Europă”, care credeți că ar trebui să fie demersurile intelectualilor români pentru a promova spiritul european? Și care anume trăsături ale spiritului european? Ce program de europenizare a intelectualității române v-ați propune să cultivați prin colegiul pe care îl conduceți?

– Una ar fi chiar aceea despre care vorbeam: diversitatea subiectelor, un fel de a te deschide, prin colocvii săptămânale, către mai multe domenii deodată, de a-ți reface auzul pentru ceea ce nu e propria ta specialitate. În al doilea rând – dialogul cu colegii din afară, care să refacă cultura dialogului. Nouă ne-a lipsit cincizeci de ani cultura dialogului și de aici complexele noastre, toate dramele noastre intelectuale, izolarea noastră. Trebuie să recuperăm nonșalanța contactului cu colegii noștri din afară. Să nu ne mai simțim crispați că vine cineva de la Berlin, cineva de la Paris, iar noi intrăm la idei: Ce ne facem, dacă nu suntem la înălțime? Să depășim acest blocaj. Unul din scopurile acestui colegiu ar trebui să fie acesta: să creăm un spațiu în care să nu mai așteptăm cu teamă întâlnirea cu colegul nostru european. E greu, dar aceasta e exigența esențială. În al treilea rând, ar fi

să ne punem problema de a avea asupra marilor teme europene o anumită prospețime a marginalilor. Noi putem veni cu o prospețime a marginalității; suntem oameni care nu au frecventat marile bulevarduri, cum spunea Noica. Este un privilegiu acesta. Noica spunea: „Am avut noroc, dacă mergeam în Germania, ca să mă pot înscrie trebuia să mă apuc de ceva foarte precis, să descopăr vreun manuscris al vreunui aristotelician din generația a treia. Aici am citit Platon, direct.” Aici mergem la marile surse. E foarte importantă această viziune proaspătă.

Cum credeți că ne-am putem și noi, marginalii cei proaspeți, „înscrie”?

– Noi am avut și avem în continuare tendința să ne lansăm în Europa vorbind despre noi, de câte ori avem ocazia, spunem: „Dom'le, să vezi cum e România...” Mi-aduc aminte când ne trimitea la congrese înainte de '89... Am fost cu Sergiu Al. George la un congres de sanscritistică, la Weimar. Academia de Științe Sociale și Politice ne-a dat indicații: să vorbim despre școala de sanscritistică din România. Deci tu te duci la un congres de sanscritiști care discută câte un pasaj din Vede, câte o problemă de gramatică din Panini, metafizica vedanta, toți vorbesc limba asta, iar tu vii și spui: „În România, primul nostru sanscritist a fost... La noi, în România acum avem trei foarte buni sanscritiști... și am și tradus două ediții...” Felul acesta de a vorbi despre tine ca să te prezinți, ca să te știe lumea, s-a dovedit perdant. Îl avem în continuare. Ideea ar fi că unde te duci trebuie să fii ministru de externe, trebuie să spui: „Nu știți, dar la noi avem mânăstiri, la noi sunt următoarele Sehenwürdigkeiten... la noi, țărutul român...” Cum au făcut polonezii? Îmi aduc aminte, la un congres de istoria artei m-a frapat asta prima oară: polonezii aveau un istoric de artă, Jan Bialostowski (s-a tradus și în românește). Acesta, când mergea la un congres despre baroc, făcea o comunicare despre baroc și încet-încet a ajuns o autoritate în domeniul respectiv, el rămânând la Varșovia. Când e mai câștigată o țară: când are un mare specialist în baroc, acceptat de toată lumea și toți spun: „Domnule, marele specialist în baroc e –,polonez”, sau când fac ca noi? Dacă Bialostowski s-ar fi dus și ar fi vorbit despre arta din Katowice sau despre muzeele din Varșovia? Noi avem un fel de a nu depăși parohialul care ne condamnă. Problema nu e să vorbim românește despre români, ci să vorbim despre Europa și despre problemele europene, din care putem face parte și noi cu problematica noastră. Și vorbim europenește despre problemele europene. Și atunci vom fi asimilați ca români interesanți și competitivi, dar pe terenul comun. Noi jucăm mereu în ograda noastră, e o turcă pe care o jucăm între noi și care nu trece dincolo. Ideea nu e să trecem dincolo spunând că țara noastră e formidabilă. Ideea e că atunci când ceilalți joacă tenis să jucăm și noi tenis și să ne arătăm foarte buni. Năstase a făcut asta, în mod instinctiv și primar, a jucat tenis acolo și a jucat bine, și România a devenit celebră și Năstase a devenit celebru pentru că a jucat bine tenis. Asta ne așteaptă. Asta trebuie să facem.

Cred că putem încheia cu acest program optimist. În ziua în care am purtat această discuție, Adrian Voinea, român rezident în Italia, l-a învins pe Boris Becker. Vă mulțumesc foarte mult.

Interviul realizat de Roxana Sorescu

florin cândroveanu

Alături de păsări

Nimic nu este mai dulce decât
floarea soarelui
în scurtul răstimp al odihnei
de noapte.
O plăcută mireasmă mi se scurge
prin vine –
și sorb, alături de păsări cafenii,
îndelungata tresărire a stelelor.

Nimic nu mă tulbură mai mult ca
surâsul râului
sau trecătoare zambile pândindu-mi potecile.

Întunericul proliferază.
Zorile sunt încă departe...

Alchimie

Seara,
când lumina se rupe în zdrențe
de fluturi cenușii –
și cerul pare că nu-i cer
ci adâncime –

coboară prin vine
albastre
remușcări

de îngeri...

În fața unei porți –
un cântec adună tăcerea din cântec.
Un cântec –
necântec,
o poartă –
nepoartă...

Atunci –
ființe albe ale memoriei
ne încep bețiile ierbii!

Arămiu, soarele

În continuarea unei clipe fericite
vine fluviul.
Tenebre, sau potop de armonii?
Ștând la pândă în teribila noapte.
În care crucile se adună. Rând pe rând.

Nenăscut.
Între granița dintre noapte și zi
mai port încă speranța unei nemărginiri.
Mă rănesc cu ea!

Arămiu, soarele – undeva, departe.

Arca lui Noe

Aud vorbind păienjeni fermecați.
Sărutul formei Lui
despică cerul.
Mister învăluie-ndelung
sclipirea stelelor –
dinspre apusuri.

Apare Arca. Lumini cernute.
Lupi tineri, profetind,
întârzie pe la ospețe.

Din gura șerpilor,
înțelepții fură pasaje biblice,
să verifice cu ele
croiala Lumii.

Arhipelaguri de sunete

Există o liniște interioară care zămisleşte.
O liniște neprihănită ce întemnițează
totul.
Arhipelaguri de sunete –
oglinzi –
unde imaginea se-ncumetă să dăinuie.
Există adesea suspinele ierbii.

Un analfabet inventând melodii.
Există lumina din întuneric.

Arome de cântec

Noaptea își adună sub aripi
întunecatele oglinzi ale sufletului.
Peste munți –
atele împletindu-se cu arome uitate
de cântec.
Luminile-s de plumb!

Ca o închipuire albă –
imaginea ta printre arbori.
Peste tăcerile apei,
coboară în liniște
o tristețe de pasăre.
Până la zbor mai este încă mult –
sau foarte puțin, foarte puțin...

Trăirile târzii

Ploaia a născut astă-seară
graiul lebedelor.
Devenim propria noastră privești!
Îmbrățișăm refuzul – disprețul socotindu-l
inutil.

Acum nimeni nu respiră în cascade.
Ne simțim datori pentru discursul escatologic
de la început,
pentru spațiul dăruit –
în care nu îndrăzneam să intrăm.

Ah, timpul atât de ireal!

Tributul

Când semizeul a trecut Aheronul,
nu i-a fost îngăduit să privească în urmă.
Altceineva făcuse legile!

Și a plătit atunci tribut
frumuseții
cu frumusețea însăși.

Povestea e perpetuă
și oricât am citi-o, nu vom găsi
într-însa
mai mult adevăr decât în
oricare dintre noi.

Iar Doamna, aicea de față,
Nu seamănă – ne scuzați,
Să vină fata, Maria, Maria, Maria,
Și-apoi vom decide, dac-ați uitat,
Ce-a mai rămas până-acum
Din joaca voastră de-atunci,
Numită Căsătoria“...

Vremi încurcate

Pe un fotoliu cu blănuri de oaie
Leșină iubita mea...
Oțet, masaj, scânceli:
„Ce ai, mamă, unde te duci?“...
Iubita mea semicentenară
Iar decedează, dar tot pe jumătate,
Adică pe cea dreaptă, ca de obicei,
Unde se lasă masată, jelită, țipată
De copii, de nepoți, de vecini,
Căci lângă partea stângă
Sunt numai eu – ispășitorul,
Alături de inima ei nebunatică,
Pripășit acolo din vremi foarte încurcate...
Plici – plici, face mâna ei leșinată
Peste mâna mea trează,
Plici – plici, „nemernicule,
brută, fiară, nu mă atinge,
Că tu m-ai îmbătrânit“...
Plici, plici...
„Nu e nimic grav, zice doctorul Stângă,
Adus în grabă de peste drum,
Tensiunea, pulsul, totu-i normal,
Fiți calmă, ușor, doamnă,
Și mai încet, mai rășiți cafelele“...
Plici, plici, plici,
Arde-o-ar focul de bătrânită...

anghel gâdea

Zăpada fierbinte

Oamenii nu se mai văd,
Doar căprioarele,
Și ele rătăcite prin ceață,
Căutând dealul și muntele,
Blândețe, sfintele,
Căprioarele...
„Nu sări, nu săriți,
I-am strigat, le-am strigat,
Întoarce-te, nu mă lovi,
Nu mă loviți!“...
Vreau s-ajung în oraș,
Să-mi duc chiciura pe masă,
Balotul de paie și sacul de grâu,
Vreau să ajung în oraș
Cu privirea voastră naivă
Și Revoluția lui Mircea Dinescu
Îmbrăcat în pulovăr, dar tot sărac,
Tot de proletar,
Care nu se mai unește cu nimeni...

Umbra

Stă acolo-n fiecare noapte,
Umbra lui, deasupra unor pomi,
Nu răspunde, vine de departe,
E tot trist și-așteaptă – de pe drum,
Să mă-ntorc, să-l rog să nu mai plece
Și să-i pun în palmă un pahar cu vin...
Sigur, nu mai știe undă e,

Ziua rătăcește prin cămări,
Stă ascuns sub streșini și-mi șoptește:
–N-am murit, ascultă, tu nu vezi?!
Sunt aici, dar ți se pare ție.
Prea ești ocupat și obosit.
N-am murit,
Mă duc până-n grădină
Ca să scutur pomii...
Vino, de nu crezi!...
Stă acolo-n fiecare noapte
Umbra lui – ca o icoană tristă,
Zgâlțâi clanța ruginită, strig,
Umbra lui pe geamul prăfuit
Nu-mi răspunde, nu se mișcă, tace,
Semn că înc-o dată a murit...

Ave, Maria!

Eu și Maria, care-am făcut legământul
Numit în acte – Căsătoria –
Apoi sărutul și iar Maria
Cu tot ce-a fost pân-atunci,
Adică Maria, Maria, Maria,
Macii, lăcustele, greierii
Și noi pe deasupra,
Pe motocicletă, prin grâu și lucernă,
Maria, Maria, Maria,
Timpul ne-a omorât de tot,
N-au mai rămas decât ridurile:
„Aduceți probe, căutați dragostea,
Motocicleta și pe băiat,

despre...

ROMANȚE RURALE

de AL. CISTELECAN

Lazăr Avram face parte din harnicul Grup de la Ploiești, a cărui strategie managerială e condusă cu eficiență și tenacitate de Victor Sterom. Destul de numeros, Grupul a găsit nu numai calea de a fi prezent cu o regularitate invidiabilă în multe reviste, dar și pe cea, mai dificilă, de a-și marca editorial existența. Chiar dacă majoritatea membrilor săi e încă pe treapta debutului, bibliografia Grupului a început deja să ia proporții. **Poeme-le cărunte** ale lui Lazăr Avram (Ed. „Help Ministries – Romania“, Ploiești, 1994) sunt un debut tors din caietul nostalgiei și împletit din melancolii.

Poet de școală veche, preferând nu doar versurile bătute, dar și confesiunea sentimentală, romanțată, Lazăr Avram se mișcă între icoanele a doi idoli: Vasile Militaru și Aron Cotruș. Cel dintâi domină prin tonalitate aproape tot volumul, scris cu o cerneală în care au căzut multe lacrimi și a cărei densitate s-a diluat în duioșii și aleanuri. Cel de-al doilea apare doar acolo unde nostalgiile rustice ale lui Lazăr Avram se învârtosesc și lirismul său timid, de o retractilitate feminină, își ia brusc aere bărbătești: „Călca, țărănește, cu talpa lui de zeu/ Peste câmpul înflorat ca un cingeu...// Când își ascuțea coasa pe dealul lui Cioarbă/ Tata purta în privire imperii de iarbă.// Eram mic. Zgâriam norii cu pleoapa:/ Mă rugam de cer să-și sângere apa.// Ne trezeau voci răgușite de trudă:/ Cămașa lui Horia, pe noi, era udă.“ (Sat, I). Asemenea crize de învigoare

retorică și de exaltare a nostalgiilor sunt, totuși, rare în poezia lui Lazăr Avram, de regulă predispusă la îngânarea de romanțe: „Maică, lacrima de tine,/ Mai afundă ca un duh.../ De atât havuz de ape/ A crescut pe case stuh...// Ochii tăi răsar, tresaltă/ Ca o ploaie de smarald/ Și în lacrima înaltă/ Eu de prunc mă scald, mă scald...“ etc.

Ca o nostalgie, Lazăr Avram fuge, ori de câte ori are prilejul, înapoi în paradisul copilăriei. De altfel, amintirii acestuia îi e închinat al doilea ciclu al volumului – „Ziceri de la Maieru“ – , dar memoria lui alimentează cam toate poemele, fie că ea e marcată tematic, fie că e difuză în imaginar. Mitologia satului și a copilăriei reîncarcă mereu bateriile unui lirism elegiac ce sună tot mai stins: „Dau o fugă în copilărie/ să culeg câteva ore/ câteva veacuri/ din pădure.// Prin porii umbrei/ se arată reptile/ în luciul lacrimii...// Trag un somn/ trag un gând...// În podul cu fân:/ aud cum timpul,/ păgân,/ rumeșă ogrinjii trecerii...“ (Liniste). Tristeți și aleanuri decantate „pe strună de romanță“, poemele lui Lazăr Avram merg cuminti pe urmele sentimentului, străduindu-se să nu-l trădeze și să nu-l bruscheze. Din loc în loc, crezând că mână telegari mai aprigi decât firavii căluți ai evocării nostalgice, poetul își forțează imaginația împingând-o în stridențele hilare: „De-atâta ruginire mă sfârâie în ploaie“, „Dorm strămoșii ca în paturi într-o lună de feștilă“, „iar albul mort ar face falduri-falduri“, „Sângele dă cu cornul în lună“ etc. etc.

NORMA LINGVISTICĂ

de CLAUDIA ENE

După 1990, candidații la admiterea în învățământul superior sunt din ce în ce mai des chestionați în legătură cu forma corectă a unor cuvinte-capcană, de tipul: delincvent, oprobriu, repercusiune, dividend. Cum e și firesc, unii dintre ei cunosc răspunsul corect, iar alții nu. Ceea ce mi se pare, însă, interesant este faptul că unora li se pare normal să fie întrebați despre aceste lucruri, iar alții văd asta ca pe o vânătoare a amănuntului nesemnificativ. Ambele opinii au o justificare, dar în sisteme de discuție diferite. Dacă rămânem la nivelul variantelor neliterare ale limbii, importantă este doar transmiterea și receptarea informațiilor, corectitudinea formelor, a construcțiilor și a sensurilor fiind o problemă secundară. Dacă, însă, comunicarea se pretinde a avea loc în cadrul mai puțin lax, din acest punct de vedere, al limbii literare standard, atunci respectarea normei lingvistice devine o necesitate.

Ce înseamnă norma lingvistică? Este un sistem de reguli morfologice, sintactice și semantice care asigură unitatea și funcționalitatea unei limbi naturale oarecare. Aceste reguli sunt stabilite în gramatici și dicționare și apoi sistematizate și, eventual, corectate în îndreptare. Ar mai fi de spus că norma lingvistică poate să varieze de la o epocă la alta și asta îl face, probabil, pe vorbitor să subaprecieze importanța ei. În plus, acesta nu înțelege nevoia respectării unor reguli stricte, atâta timp cât comunicarea se produce. Ce importanță are dacă scriu cu r sau fără r cuvinte ca **oprobriu** și **repercusiune**, atâta vreme cât celălalt prinde sensul vorbelor mele?

Mai complicate par lucrurile când vorbitorul nu găsește firesc să țină seama nici de proprietatea termenilor, căci, de data aceasta, este afectată, fără îndoială, și transmiterea mesajelor, lipsind astfel de argumente pe cei care repudiază norma. De ce să spun **Ion a debutat bine** când el n-a făcut de fapt primii pași într-o carieră, ci a început pur și simplu să țină o cuvântare, să zicem?

Și totuși, pentru ce atâta rigiditate în observarea regulilor, știut fiind că, uneori, în lupta normei cu greșeala, aceasta din urmă învinge și se instalează drept normă? La această întrebare este cel mai îndreptățit să răspundă un profesor de limba română, care – atunci când își cunoaște meseria – devine un fel de om al ordinii lingvistice, obligat să apere norma în vigoare, chiar dacă știe că mâine, poate, va fi în situația de a apăra o alta.

DOUĂ CĂRȚI DE LA NEMIRA

Un scandal numit literatură

de DAN-SILVIU BOERESCU

Editura bucureșteană NEMIRA, condusă de Valentin Nicolau, părea să se fi specializat în literatura S.F. Sutele (!) de titluri publicate, acoperind practic producția tuturor clasicele genului de la Issac Asimov la Frank Herbert, au transformat-o într-una din cele mai puternice edituri de specialitate de pe continent. Treptat, se conturează o nouă tendință, aceea de a se reinvesti profitul în literatura română contemporană. Începutul s-a făcut apelând la autori consacrați: Mircea Horia Simionescu, Ovid S. Crohmălniceanu, Eugen Simion, Ion Băieșu... În plus, a fost tradus și Ioan Petru Culianu. Până aici, nimic spectaculos, ba chiar s-ar fi putut spune că regia era previzibilă (chiar dacă mai există și „scăpări”, precum nu foarte cunoscutul Leonard Oprea sau, de curând, Tudor Gherman). Dar NEMIRA a inițiat și un concurs de debut care s-a dovedit a fi extrem de fructuos. În aproape un an, au fost scoase la lumină patru romane ale unor autori tineri: Te pup în fund, conducător iubit de Daniel Bănuțescu, Balamuc sau Pionierii spațiului de Caius Dobrescu – ambele titluri reprezentând debut în roman –, Haimanaua de Emil Mladin și Amantul Colivăresei de Radu Aldulescu. (Se pare că această linie va fi continuată, „în așteptare” fiind și Petru Barbu).

Cititorii rubricii au aflat deja câte ceva despre aceste cărți de mare interes pentru noua orientare a prozei românești. De această dată, însă, istoria unei priviri este consacrată unui text inedit aparținând lui Paul Goma și spectaculosului debut al poetului nouăzecist Lucian Vasilescu. Nu ne(-ar)mira deloc dacă vom asista, astfel, la declanșarea a două scandaluri literare!!!

1. Evenimentul Zilei, Un poem văzut de Lucian Vasilescu (Ed. Nemira, 1995).

„Pentru o mică taxă în plus, piticii căzneau să ridice valul de carne al burții Rafirei. Sexul ei purpuriu, desfăcut, părea un pepene verde crăpat”.... Ca unul care am fost trimis în instanță pentru „confectionare și răspândire de material obscen” (art. 325 C.P.), printre capetele de acuzare figurând inclusiv „traduceri din literatura pornografică internațională” (adică, specificat, Thomas Pynchon, John Barth, Philip Roth, Marquez ș.a.m.d), nu m-aș mira dacă, ghidându-se după pasaje precum cel citat, vreun nou Aurică Comșar ar găsi de cuviință să incrimineze și asemenea texte din „literatura de specialitate națională” (beneficiind, firește, și de consultanța pionierască a distinctului exeget Virgiliu Radulian). Numai că respectivul procuror mai nou diriguiește Comisia de Apel a Federației Române de Fotbal, ocupându-se de urmăriii lui Andone (arătătorul de falus către tribuna oficială). Și, în plus, există și glorioase precedente istorice, care ar trebui să-l îmbărbăteze pe Lucian Vasilescu chiar de va ajunge după gratiile pudibonderiei neocomuniste. Predecesorul său de la Văcărești, Geo Bogza (atenție, nene Aurică: *Poemul Invectivă*), a sfârșit oleacă de academician și a avut parte chiar de necrolog pe postul național de televiziune (din care citanie n-a lipsit nici chiar *Jurnal de sex!*)... Poate, totuși, cu toate acestea, *organele* s-au mai rafinat un pic între timp și nu vor cădea în capcana aceasta academică, evitând să-l transforme pe Lucian Vasilescu în colegul lui Eugen Simion. Și apoi, există o altă capcană, cu mult mai seducătoare, implicită acestei cărți. Conceput după modelul parodic al unui ziar de senzație, pentru care cotidianul nu reprezintă decât pre-textul însăși unui colaj violent, realizat în culori tipătoare, poemul „văzut de Lucian Vasilescu” (și ilustrat, nu foarte inspirat, de Felix Lupu) reia în titlu numele unui jurnal popular, la care, deloc întâmplător, autorul a consumat nu puțin din verva-i publicistică. Nu văd în apelul la această obsesie (deja decăzută) decât o concesie făcută – parcă – unei (meta-)campanii publicitare. (În ordine strict literară, mai potrivit mi s-a părut *Institutul de Poezie Legală*, titlu care ar fi consacrat tema recurentă a volumului). Sunt convins, însă, că prea explicita asociere de evenimente nu va duce la automarginalizarea acestui text valoros, rămânând doar un omagiu patetic, al derizoriului mediatic. Violent la limita senzualului bine distilat în cheie livrescă și senzual în marginea unei violente

înșelător, dinadins asumate, ziarul imaginat de Lucian Vasilescu este, în fapt, jurnalul remarcabil al unei predispoziții onirice, dedusă din formidabila presiune informațională de fiecare zi. Au nu ne este viața o circotecă scrisă înadins cu albine și verzale: „Jucând într-o mulțime de filme, trupul AMANDEI devenise asemenea unui parc de distracții”; „Pierdută de o dragoste mare, MATILDA a fugit cu basculanta. După un an, i-a căzut tot părul”; „Câinii mov practică perversiuni sexuale în grup”; „În spatele sticlelor pe jumătate pline, sclavele armii își masturbau stăpânii”; „Fiindcă a avut 167.000 de orgasme simultan, VANESSA a devenit transparentă”? Nicăieri, în literatura contemporană, mistica și deopotrivă isteria erotică a cincinalului iliescian nu cred să-și fi găsit o reflectare mai exactă și, surprinzător sau nu, capabilă de o ironică autotransfigurare: „Culte reunită iau atitudine: Cea mai mare poruncă e sexul!” Desigur, „(...) reprezentantul Conducerii a declarat: Aceste apucături vor avea urmări incalculabile și a propus o soluție manuală (subl. mea D.S.B.) pentru ieșirea din criză”. Care soluție, pentru cineva atât de vexat de timpul prezent, nu este alta decât o ipsațiune supratemporală, supraxuală: „Mâna voastră dreaptă va apuca, între arătător și degetul gros, ziua de azi și o va da înapoi, doar puțin înapoi. Așa veți obține cea mai bună erecție. În prima etapă mâna voastră cea stângă își va păstra imobilitatea, în vreme ce arătătorul și degetul gros al mâinii drepte vor mișca înainte și înapoi timpul prezent (...) O senzație de căldură va tranzita, lent, din căușul palmei stângi până la voi. Și prezentul va crește, se va dilata irepresibil, somptuos și regal. (...) Viitorul va fi neted, ca-n palmă”. (A nu se deduce de aici că toți strănepoții biblicului Onan se pot considera automat poeți! Sau, după caz, ghicitori în... palmă!!) Saltul lui Lucian Vasilescu de la poemele sale de cenaclu, care respectau în mare linia biografic-demitizatoare a seriei poetice căreia îi aparține, la acest amplu poem-aventură, ambiționându-se să alcătuiască un inventar cuprinzător al obsesiilor noastre (ca rupte... din ziare!!!), îi incumbă autorului ori o lungă perioadă de tăcere, ori aflarea/inventarea unei noi tematici pentru o posibilă *Arta Vasilescu*. Oricum, de va fi să-și găsească mântuirea pentru lunga-i serie de păcate oricând anatemizabile, el și-o va găsi într-o cheie (infra)poetică inedită, ce-l consacără încă de pe acum: „aflat în exercițiul poeziei, îngrijitorul Institutului de Poezie Legală a violat poemul!... Era un om bătrân

și bănuia că doar așa poate merge lumea înainte!”

2. Paul Goma – Justa (Ed. Nemira, 1995). De la un (posibil) scandal la altul! Dacă, în cazul lui Lucian Vasilescu, a viola poemul și a-i face, pe deasupra, și un copil (dofan ca un *Eveniment al zilei* cu 16 pagini) înseamnă a păcătuți pe înțelesul tuturor (ca la *Faptul divers*, nu?), pentru Paul Goma, această nouă *Bonifacia*, intitulată – în chip... justițiar – *Justa*, înseamnă pentru unii, a încălca deontologia profesională, dezvăluind publicului larg secretele unei caste restrânse, aceea a scriitorilor. Pentru alții, între care mă număr și eu, înseamnă însă a repune adevărul și morala în drepturile lor firești. Altminteri, va fi mult mai greu să ajungem la doritul consens prezidențial în ceea ce privește prezentul, câtă vreme nu ne putem pune de acord în privința trecutului imediat. Iar această operațiune – delicată, nu-i vorbă – este pe cât de dureroasă, pe atât de necesară. Cărți precum *Justa* și *Bonifacia* o ușurează, fără a-i absolve de vină în mod obligatoriu pe actanții lor. Ele le oferă acestora șansa de a-și re-cunoaște vina și a o re-judeca, pe cât posibil, cu înțelepciunea pe care o presupune amurgul. Pentru cei care au dispărut, operația nu se prescrie. Revine generațiilor care îi urmează sarcina ingrătă de a o face. Este exact sentimentul pe care îl încerc citind *Justa*. Contrar unor oficiali ai culturii de ieri și de azi (sau – mai știi? – de azi pe mâine), asta nu înseamnă a demola, ci a re-construi. Romanul este, ca multe altele (*Din Calidor*, *Culorile curcubeului '77*, *Bonifacia et caetera*), o proză cu un promițător caracter autobiografic, pomind de la un fapt atroce și cât se poate de rar. Este vorba de prima arestare a, pe atunci, studentului în litere Paul Goma, intervenită în 1956, imediat după declanșarea evenimentelor din Ungaria. Din punct de vedere documentar, el reprezintă o excelență sursă pentru istoria morală (cine se teme de ea? cine n-are nevoie de ea?) a literaturii din anii proletcultiști. În carte apar, cu numele lor, personaje și personalități literare precum Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, Eugen Jebeleanu, Virgil Mazilescu, Aurel Covaci, plus toată fauna faimoasei Școli de literatură „Mihai Eminescu”, în frunte cu „profesorii de măiestrie artistică”, Mihai Beniuc, Mihai Gafița și Mihail Novicov (inventatorul, printre altele, al teoriei „riacționarului cinstit”). Desigur, așa cum și era de așteptat la un text de Goma, lipsește senina detașare din – de pildă – *Amintiri-le deghizate* ale lui Ovid S. Crohmălniceanu, poate și datorită faptului că unul a avut de suferit, iar celălalt n-a dus-o tocmai rău în epocă. Scenele evocate de Goma sunt, în cel mai fericit caz, tragicomice, cum este aceea în care un delator din rândul elevilor Școlii de literatură este incitat, la restaurantul scriitorilor, de Preda și Jebeleanu să-și continue delapțiunea și în public, răspunsul acestuia fiind, surprinzător, o prelungită vomă pe hainele de gală ale „Jebelitelui”. Grotescul făcea parte din acel timp nu chiar revolut (dacă e să ne luăm după organigrama Ministerului Culturii de azi), dar o astfel de scenă nu înseamnă practic nimic în comparație cu cele de tortură, fizică și psihică, la care sunt supuse personajele, îndeosebi cele feminine, de către *organele Securității*. De altfel, din perspectivă literară, interesantă apare situarea în prim-planul narațiunii nu a eu-lui autobiografic, ci a unui personaj feminin – Toria – supranumită, pentru fermitatea convingerilor ei, *Justa*. Analiza psihologiei feminine în situații de criză ne dezvăluie în Paul Goma un prozator extrem de atent la nuanțe și un fin portretist, Istoria Justei, fata-femeie sensibilizată de arestarea colegului ei, demonstrează din nou că lucrul pe care Goma l-a înțeles cel mai bine din biografia sa traumatizantă de opozant politic al comunismului este că, în ciuda tuturor vicisitudinilor, orice victimă își poate conserva demnitatea. Memorabilă pentru avaturile acestei lupte cu și pentru demnitatea omului este, în acest sens, replica unui personaj, dincolo de care bănuim vocea din off a naratorului moralist: „ – Un *Jos chiloții, curvă!* spus unei femei înseamnă mai mult decât torturarea a o sută de bărbați”.

Chiar dacă *Justa* nu e chiar o nouă *Bonifacia*, și acest roman îmi întărește convingerea că în Paul Goma („autor în stare a consemna fără nici o șfială acea realitate căreia altfel îi era interzis a-și privi chipul în oglindă” – notează I. Negoșescu) literatura română și-a recâștigat unul din marii autori.

ALTĂ GENERAȚIE...

de MIRCEA ANGHELESCU

Într-o vreme în care recuperarea istoriei (falsificate sau chiar interzise până nu demult) a dus la o mobilizarea fără precedent a facultăților interpretative și a teoretizărilor pe marginea actului interpretativ, surprinde – sau mă surprinde doar pe mine – puținătatea eforturilor de a sprijini această efuziune necesară pe o nouă recoltă de documente, pe o tot atât de necesară mobilizare a facultăților investigatoare: cred că există încă mii de documente de toate felurile, unele dintre ele de cea mai mare importanță, al căror text nu este încă pus la contribuție așa cum ar merita, sau nu este cunoscut în nici un fel. Dacă aș avea cea mai mică ezitare să afirm acest lucru, mi-aș aduce imediat aminte de sutele de kilograme de documente din fondurile Kogălniceanu, Saint Georges sau Brătianu de la fosta Biblioteca Centrală de Stat, cu zeci de mii de documentele nici măcar înregistrate, și ezitarea ar dispărea imediat. Dar nu este vorba numai de documente scrise, cărora câțiva ani de obscuritate în plus nu au cum să le mai dăuneze (dacă nu cumva ele se întâmplă să dispară în foc, precum cele din Biblioteca Centrală Universitară, sau în vânt, precum altele de nu mai știu unde), ci și de documentele gravate în memoria contemporanilor unor evenimente sau epoci întregi, despre care pot aduce nu numai mărturia unei întâmplări precise, sau a unei anecdote, cum se crede îndeobște, ci a unui spirit, a atmosferei generale care domina într-o instituție, într-un cerc, într-o generație anume, adică ceea ce scapă inevitabil documentului scris, mărturie indiscutabilă a unui fapt, dar care nu are cum mărturisii pentru acel inefabil caracteristic, sesizabil doar în perspectiva timpului. Specialiștii știu de mult că prezența acestui spirit dă farmec și autenticitate unei cărți precum *Amintirile de la Junimea* ale lui Gheorghe Panu, și nu adevărul faptelor în sine, infirmat de multe ori (autorul povestește ședințe ale Junimii la care n-a asistat, fiind în străinătate etc.). Mă miră deci că n-au apărut mult mai multe cărți de memorii, jurnale, scrisori, deși nu se poate contesta că totuși câteva texte interesante au mai apărut în ultimii ani. Între acestea este, fără îndoială, și primul volum al memoriilor profesorului Alexandru Ciorănescu, *Amintiri fără memorie*.*

Viața și cariera autorului sunt, fără îndoială, dintre cele care îndreptățesc ele singure o asemenea carte. Plecat dintr-o localitate rurală oarecare, Moroienii Dâmboviței, fiu de institutor (e drept că institutor cu studii în Germania), copil zburdalnic și fără însemnele evidente ale vreunei înzestrări miraculoase, el face totuși studii strălucite la București, și la Litere, și la Arhivistică, și este distins de Iorga, care îl recomandă pentru o bursă la Paris, în vederea doctoratului; doctorat pe care îl și trece în 1938, doctorat de stat, cu o teză de literatură comparată care a rămas în bibliografia problemei și a fost reeditată după un sfert de secol. Ceea ce este însă neobișnuit și începe să

se vadă cu timpul este capacitatea tânărului cercetător de a înghiți cantități uriașe de documente, de texte în general, pe care le leagă spontan (spontan vorba vine) într-un chip neașteptat și mai ales semnificativ: în mâna sa, documentele și textele vorbesc mai mult și mai cu miez decât în mâna altor istorici, critici și comparațiști. Și așa se adună, destul de repede, o mare cantitate de studii, articole și cărți, care ilustrează o vocație încă poligamă, alternând cu suverană lipsă de închistare între istoria românească (Mihnea al III-lea, Petru Cercel), istoria Spaniei și a insulelor Canare, istoria literaturii noastre (Al. Depărățeanu, „întrebări și răspunsuri, teatrul românesc în versuri, A. Macedonski, Alexandrescu), literatura comparată (Principios de literatura comparada, Barocul sau descoperirea dramei), bibliografia franceză a secolelor trecute, dar și istoria literaturii franceze sau italiene, literatura proprie (roman, teatru) sau traduceri; inevitabil, cu vârsta încep să vină și satisfacțiile niciodată căutate (premii, funcții, recunoașteri internaționale) și ceea ce i se refuză acasă – căci profesorul Ciorănescu n-a mai revenit în țară după intrarea noastră în burta lupului – i se oferă în străinătate: cercetător la C.N.R.S., profesor la universitățile din Tenerife, Bordeaux, Bahia Blanca, membru al Academiei regale de litere frumoase din Sevilla, doctor honoris causa al Universității La Laguna etc. etc. Ba chiar s-a botezat și o stradă din Tenerife cu numele său! Târziu, după 1990 doar, au venit și semnele de acasă: membru de onoare al Academiei, doctor h.c. al Universității bucureștene.

Prima parte a acestui itinerar, care este deopotrivă spiritual, biografic și geografic, cupinsă în volumul intitulat programatic *Amintiri fără memorie*, este consacrată celor mai vechi amintiri, celor care acoperă copilăria și anii săi de studii: de la școala din Moroieni, pe care o începe cu doi ani mai devreme, venind ca la un drept al său în clasa „Doamnei”, care era mama sa, până în anii specializării pariziene, la celebra École Roumaine de la Fontenay aux Roses, într-o clădire dispărută astăzi. Dintr-o banlieu a capitalei franceze, de care își amintește cu neascunsă nostalgie. Fiecare vârstă este de altfel legată de o altă încadrare în spațiu: dacă Moroienii sunt ai copilăriei libere și ai școlii primare, Bucureștii sunt ai gimnaziului, ai liceului și ai Universității, iar Parisul al uceniciei într-o cercetare, cu un scurt interludiu de două luni, într-o vacanță după terminarea studenției, când vizitează Italia și în special Veneția, de unde se întoarce cu amintiri de neuitat, un braț de cărți de la anticar și... un volum de documente despre Mihnea al III-lea. Această neascunsă plăcere a conviețuirii cu documentele, cu textele, adică cu însăși materia inițială a cercetărilor sale, dă un farmec aparte studiilor lui Al. Ciorănescu, o degajare superioară și modestă totodată, și bineînțeles se răsfrânge și asupra memoriilor, unde

mărturisește cu dezinvoltură secretul bucuriei cu care s-a consacrat studiului, secret care este totodată și al cursivității și lipsei de artificiu a cărții sale: „De-a lungul anilor mei de studii nu m-am gândit niciodată la viitor; vreau să spun la viitorul meu și la cariera spre care era de presupus că mă îndreptam. Mi-e mi-a plăcut să citesc, cum îmi place și acum, să scormonesc prin documente neîntrebuțate sau greșit interpretate, să scriu când credeam că am ceva de spus; dar nu m-a preocupat niciodată destinul sau utilitatea acestor activități“. Această senzație de jubilație, care transformă în sărbătoare orice moment al unei activități privity de alții ca o povară, dă nu numai ușurință și farmec povestirii venerabilului profesor, ci și o perspectivă degajată care trece cu ușurință în umor și chiar într-o ironie blajină, ea însăși hrănită, în primul rând, din autoironie: autoironia barocă a savantului pe cale de a fi transformat și el într-un teanc de infolii, sau aceea romantică a altui Sylvestre Bonnard, privindu-și cu îngăduință propriile fantezii livrești, dar toate acestea situându-l cu mult mai aproape de realitate și de viață decât pe orice realist. Și nu e întâmplător că segmentele marcate de asemenea autoironii sunt adesea legate de interpretări de texte, cu o semnificație depășind anecdota în speță, cum e cea legată de *Cântecul lui Mihai Viteazul* din culegerea lui Alecsandri („Auzit-ați de-un Mihai/ Ce sare pe șapte cai/ De strigă Stambulul vai?) primul text descifrat într-o carte, unde autorul se întreabă: „Nici până astăzi nu m-am lămurit dacă strofa a doua reclamă la sfârșit un semn de mirare sau de întrebare...“, sau de scandările alexandrinilor învățați pe dinafară, fără mare atenție pentru conținut. Nu înseamnă că aceste amintiri sunt văduvite de episoade marcând unele insatisfacții, sau dezamăgiri (istoria relațiilor sale cu Basil Munteanu, de pildă, care fac parte și ele din atmosfera generală a epocii și se înscriu într-o orbită mai largă, a raporturilor lui Iorga cu „noua școală“ de istorici), dar și acestea plutesc în apele calme și binevoitoare ale unei indulgențe care nu trădează lipsă de interes, sau chiar disconsiderare, ci universală înțelegere pentru tot ce e omenesc. Plină de informații utile și stimulatoare, cred, pentru generațiile mai tinere, cartea profesorului Alexandru Ciorănescu are și o componentă etică pe care bonomia și modestia sa proverbială n-o pot acoperi, ci o potențează.

* Alexandru Ciorănescu, *Amintiri fără memorie*, vol. I, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, 178 p.

CARTEA DE TEATRU

de MARIAN POPESCU

Care sunt șansele de a edita și vinde carte de și despre teatru astăzi la noi? Această întrebare... dublă mi-a apărut atunci când m-am lansat în aventura de a fi editor teatral. Teoretic, șansa de a reuși nu este mare. Dimpotrivă. Cartea de teatru presupune din start o audiență limitată la mediul profesional teatral (unde, evident, nu se poate conta pe un interes de lectură de 100%) și la acea categorie de spectatori amatori de teatru care au sau pot dobândi plăcerea lecturii teatrului. Numai în anumite condiții – care nu sunt încă întrunite în economia românească – ar putea să fie acest tip de carte o activitate comercială cu profit. O mare dificultate, din punctul meu de vedere, astăzi, este de a putea măcar reuși obținerea finanțării costurilor pentru producția ritmică: îndeplinirea

acestei cerințe minimale ar contribui vizibil la fixarea unei „piețe”, a unui mediu de cititori care ar fi „alimentat” în mod susținut cu titluri noi, traduceri și colecții de piese noi de teatru.

Înainte de 1989, se știe, planurile editoriale centralizate, controlate sau cenzurate, conform diverselor hotărâri sau „directive” de partid sau ale autorităților culturale, stabileau procentaje (reflexate în numărul de titluri) pentru aparițiile editoriale pe gen literar. Dramaturgia sau cartea despre teatru însemnau un procent foarte mic. Foarte rare, de pildă, au fost traduceri ale unor autori de teatru importanți sau a eseurilor de răsădit din literatura teatrală europeană. Editura „Univers” avea repartizată această sarcină în ce privește autorii străini iar „Meridiane” pe aceea a editării cărții despre

teatru. Dramaturgia românească era „apanajul” editurilor „Eminescu”, „Cartea Românească” și „Junimea”.

Mi se pare important acum ca, dincolo de situația economică bulversantă, să se poată produce coagularea acestui mediu de cititori ai cărții de și despre teatru. Lipsa de informație și precaritatea fondurilor disponibile concurează în a descuraja tentativele în domeniu, dar efortul ar merita să fie făcut. Altfel, teatrul românesc se vede lipsit de o determinantă absolut necesară și anume **cultura teatrală scrisă**. Ar fi, poate, superfluu să insist asupra importanței acesteia. Deși semnale pe care le-am recepționat în ultima vreme arată clar că operațiunea ar merita să fie întreprinsă. În mediul teatral se vorbește adesea, de pildă, de mari autori dramatici din literatura secolului XX sau de eseuri și lucrări de referință în domeniul teatrului fără ca toate acestea să fie accesibile prin traduceri în românește ba, mai rău, o întreagă „cultură a citatului” întreține artificial senzația că lucrurile sunt cunoscute. Am auzit de foarte multe ori referiri, de exemplu, la celebra teorie a lui Edward Gordon Craig despre actor și supra-marionetă, dar foarte rar este cunoscută esența acesteia. La fel cum imaginea unor autori de „teatru absurd” a rămas la noi la nivelul anilor '50 – '60, momentul de referință al aceluia teatru, fără cunoașterea pieselor ulterioare ale unor mari autori ca Beckett, Ionescu, Gent, Arrabal ș.a. Cred că o cultură teatrală nu poate rezista numai prin vizionarea spectacolelor: cartea poate avea rostul unei fundamentări serioase a actului cultural.

cinema

VICTOR EFTIMIU ȘI FILMUL

de MANUELA CERNAT

Tradiția colaborării scriitorilor noștri cu cinematograful s-a afirmat de timpuriu în România deși de regulă, în Europa răsăritului de veac, lumea bună și intelectualii snobau noul mijloc de expresie socotindu-l o simplă și vulgară distracție de bălci. Să nu uităm că cele câteva cotidiane de limbă franceză care apăreau la București descrieseră cu lux de cutremurătoare amănunte năprasnicul incendiu din capitala Franței, de la „Bazar de la Charité”, unde inflamarea unor role de peliculă carbonizase câteva sute de persoane, inclusiv doamne și odrasle din înalta societate, ceea ce îi îndepărtase pentru multă vreme pe oamenii „bine”, pe oamenii respectabili, de la o atare primejdioasă distracție.

Și totuși, în România, primii pași ai producției autohtone de film se bucură de solidaritatea aproape unanimă a literaților. Paginile presei găzduiesc frecvente intervenții cu caracter teoretic și ilustre condeie ale epocii, de la hexagenarul Alexandru Macedonski, la tânăra generație de lupi tineri; Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Emil Gârleanu, Panait Istrati, Haralambie Lecca nu pregetă să redacteze scenarii. La rândul lor, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, N.D. Cocea, Mihail Sorbul, A. de Herz își fac un punct de onoare din relevarea meritelor culturale ale noului gen de spectacol, din încurajarea donquijoților care se zbat întru întemeierea unei industrii filmice autohtone. Și este indiscutabil că această solidaritate a unor autorități literare conferă cinematografului greutate culturală încă de la începuturile sale.

Cel dintâi pășeste în arenă tânărul dar de acum faimosul Victor Eftimiu. „Frumos ca un

zeu mediteranean, cu farmec cald, senin, conștiință umană trează, cuprinzătoare și generoasă”, cum avea să-l evoce peste ani criticul de teatru Radu Popescu, în 1911 dramaturgul profită de intenția Teatrului Național din București de a-i monta **Înșir-te mărăgărite**, pentru a lansa un inedit și temerar experiment teatral-cinematografic. Cu spirit vizionar, el cutează să ceară includerea în spectacol a unor interludii filmate: toate elementele de acțiune care în piesă se petreceau în afara spațiului scenic, fiind relatate de personaje, urmau să fie **vizualizate** cinematografic. Turnate de autor în colaborare cu colegul său de generație Grigore Brezeanu, regizor și actor al Trupeii Naționalei, și cu chipeșul actor Aristide Brezeanu, distins societar al aceluiași teatru, secvențele cu pricina sunt proiectate în seara premierei în pauzele dintre acte, pe un ecran instalat în sală.

Deși primită cu ropote de aplauze, „inovațiunea Teatrul cu Cinematograf” stârnește un val de interminabile polemici de ordin teoretic, în presă și în mediile artistice ale Capitalei. Inamicii experimentului etichetează prezența imaginilor pe pânză în incinta sacră a Naționalului drept o blasfemie, „o nedemnită”, un semn de decadență. Un cronicar teatral se întreabă chiar „dacă prestigiul artistic al Teatrului Național nu suferă nimic din asemenea întreprindere **extra-artistică**” (s.n.), deși recunoaște că regizorul „a știut să adapteze în mod original această nouă invențiune necesităților noastre scenice”. În schimb, partizanii „inovațiunii” o salută ca pe un epocal progres estetic. În fapt, Victor Eftimiu preceda

cu doisprezece ani găselnița lui René Clair care avea să imagineze celebrul său **Entracte** pentru pauza unor spectacole suedeze de balet.

În același an, un actor preia direcția cinematografului „Clasic”, recent înălțat în inima Capitalei, și solicită neastâmpăratului Eftimiu un înflăcărat **Prolog** în versuri pe care să îl și declame în seara inaugurării. În versuri meșteșugite, Eftimiu va ura lăcașului „să nu se gândească numai la bani” și să își împlinească și menirea culturală și patriotică, veghind asupra repertoriului. „Să nu ne dai **Mireasa otrăvită/ Sau Prințul rățâcit printre țigani...**” Eu bănuiesc intenții mai înalte/ În vorba Clasic pusă pe fronton.../ Pe pânza ta ași vrea să văd „trecutul”/ Cu voievozii toți venind în șir:/ Pe Nottara jucând **Apus de soare/ Fântâna Blanduziei și pe Lear.** Aș vrea să văd pe toți actorii noștri/ Înveșmântați în straie strămoșești/ Jucând povestea lungă, zbuciumată/ A plaiurilor noastre românești./ Trimite-l la Constanța unde marea/ Lovește vechiul țârm cu valuri, noi./ Să prindă-n filme Dunărea cuminte./ Și Bistrița frumoasă și neună/ Pe care trec, nepăsători, plutașii/ Să prindă Bărăganul pe furtună/ Trimite-l pretutindeni, pretutindeni/ Și ochii omenirii, fermecați/ Vor prețui atuncea frumusețea/ Ce doarme-n umbra mândrilor Carpați”.

Din păcate scenariile lui Eftimiu n-au prea avut noroc. Ajuns într-o fază destul de avansată, **Dragoste la mănăstire** (1912), cu doi apreciați actori ai vremii, Marioara Voiculescu și Tony Bulandra, se întrerupe la jumătatea filmărilor. După război, scriitorul este cooptat în consiliile de administrație ale unor societăți de producție pe cât de ambițioase pe atât de efemere. De-abia în 1933, profitând de moda europeană a „versiunilor” turnate în aceleași decoruri, cu aceleași echipe însă cu distribuții diferite, regizorul Jean Mihail îl solicită pentru dialogurile versiunii românești a filmului polițist **Trenul fantomă** și, amintindu-și de Prologul compus odinioară de marele scriitor, îl roagă să compună un altul și să îl declame în fața camerei de filmat. Numai că și textul și bobina cu acest Prolog s-au pierdut.

PICTURA NAIVĂ CA INSTITUȚIE

de CORNELIU ANTIM

Ceea ce s-a numit, la un moment dat, prin anii '60, „pictură naivă“, vroia să definească un teritoriu al artei neprofesionale, în care erau incluși deopotrivă artiști ai ingenuității, dar și anumiți zeloși activiști culturali sau veletari gata oricând să slujească unei cauze venite mai de sus. Așa a fost compromis până la demonetizare un termen (și o realitate), pe care estetica abia și-l însușise în două dintre variantele lui capitale: **Rousseau vameșul și Generalici**. Primul academizase genul, dându-i o pregnanță stilistică de înalt rafinament; cel de al doilea, întrupa spiritul ingenuității absolute și provocatoare. Amândoi virtuozii, au dat naștere, în timp, la șiruri nesfârșite de imitatori. „Fenomenul Generalici“ a prins extraordinar în solul românesc, tipul de anecdotică și fabulosul expresiei plastice fiind oarecum pe potriva disponibilității inventive și șugubețe a artizanilor locului. Această „contaminare“ a și fost ajutată puțin de o seamă de inspiratori de profesie, care au văzut în **modelul sârbesc** o cale de fecundare în accepțiune laică a tradiției picturii de icoane țărănești. Componența ce lipsea din inventarul artelor amatoare de la noi.

Efectul a fost în scurtă vreme spectaculos și exploziv. Misionari culturali, unii cu o bună pregătire artistică, au colindat satele și

mahalalele orașelor industriale în căutare și formare de talente. Care au răsărit ca ciupercile după ploaie. Expoziții, trofee, albume, simpozioane internaționale, ce mai tura-vura, destinul multora a fost radical schimbat prin această infuzie în masă de „naivism“. Sunt cazuri celebre printre noi, care au părăsit meserii și deprinderi solide, adoptând instrumentele mai liberalei arte, învățând lecția „Generalici“ în variante autohtone și strict individualizate. După care, printr-o abilită marketizare, au reușit să se umple și de parale speculând încântarea snoabă și nevoia de exotism a unor colecționari de ocazie.

Asta a și încurajat multă vreme proliferarea și instituționalizarea acestei categorii de artiști „naivi“, care s-au organizat în asociații și uniuni de creație de sine stătătoare și chiar mai prospere decât profesioniștii Uniunii de Artiștii Plastici! Au apărut și dinastii artistice, în care meșteșugul acesta, bănos, la urma urmei, este transmis din tată în fiu (sau fiică) și mai departe la nepoți, într-un lanț al profitabilității. Ceea ce n-ar fi deloc stânjenitor, dacă nu ar apare tentația manifestării grandilocvente și insolente a exhibărilor de palmares a unor aproximații artistice. Salonul anual al artei naive este organizat și anul acesta la Galerile „Artexpo“ de Ministerul Culturii și de Fundația specializată

„Ethnos“. Faptul în sine n-ar fi deranjant, dacă la adăpostul lui (al pretensei naivității a exprimării artistice) n-ar înflori indecent kitsch-ul! Și de această dată, mai mult ca oricând.

Din totdeauna, acest fenomen reprobabil și, din păcate, foarte productiv, în civilizația contemporană, a făcut casă bună cu formele așa zisei „arte naive“. O cale de toleranță estetică, în căruia amatorismului fiind puse și antimodele, care, se știe, fac foarte repede prozești și produc reacții în lanț la nivelul gustului public. În fond, într-un secol al perversiunilor de tot felul, una ca aceasta nu mai contează. Care este, poate, și cea mai nevinovată dintre formele posibile!

Cu toate acestea, să dăm Cesarului ce-i al Cesarului și să recunoaștem că sunt printre acești împătimiti ai pensulei și culorilor, natuți artistice realmente înzestrate, în creația cărora nu lipsesc străfulgerările de genialitate. Pentru că, acesta și este chipul adevărat și atrăgător al ingenuității

lumea literară

TIMPUL CONFESIUNILOR

● Se poartă mărturiile de creator, interviurile, fragmentele din viața vipurilor. Nici revistele literare un fac excepție, dovadă că în mai multe din acestea întâlnim texte realmente interesante, care se citesc cu plăcere. În **Ateneu**, iunie 1995, ni se confesează Gabriela Melinescu, binecunoscuta poetă și prozatoare, actualmente stabilită în Suedia. „Aerul libertății e foarte tare, uneori mortal. După atâția ani pot să spun că exilul mi-a făcut bine. M-am văzut altfel, mai puțin importantă! Caracterul meu s-a conturat în acest sens. Mi-am dezvoltat un fel de umor și o sete de aventură și cunoaștere care sper că vor însoți până în ultima clipă“. Aviz suficientilor prețioșilor!

● Revista **Timpul de la Iași**, iunie '95, apelează și ea la mărturiile unui scriitor din afara granițelor țării, mai exact la Matei Vișniec, în prezent trăind pe malul Senei. Iată ce aflăm de data asta: „Eu lucrez pe principiul economiei și hârmiciei depunătorului care în fiecare zi trebuie să depună în banca sa de date un text sau o idee. Scriu ca un țăran harnic care se scoală la ora 5 în fiecare zi, punând în banca asta literară uriașă pe care o am în creierul meu și care e de fapt acum ordinatorul meu, niște fișe, niște idei. Scriu o pagină, două, poate că e un poem, proză, o secvență de teatru, un schimb de replici, le scriu și le las acolo, nu se știe când am nevoie de ele. Într-o zi deschid seiful, mă uit pe fișiere și văd că bucata asta se potrivește perfect într-o structură. Și-n felul acesta construiesc piese de teatru“. Într-adevăr, ingenioase metode de a ajunge la spectator!

● Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor a decernat premiile sale pentru cărțile publicate de membrii filialei în perioada 1990 – 1994

Juriul compus din Eugen Negrici (președinte), Marin Beșteliu, Romulus Diaconescu și Marius Ghica a acordat următoarele premii:

1990

◆ Florea Miu: „Pasărea de sîdef“ (versuri), Editura Dacia.

1991

◆ Patrel Berceanu: „Lacrimi civile“ (versuri), Editura Scrisul românesc.

1992

◆ Gheorghe Truță: „Pagoda“ (povestiri), Editura de Vest.

1993

◆ Constantin Barbu: „Roza mentală“ (versuri), Editura Dyonisos.

◆ Bucur Demetrian: „Confesiuni“ (versuri), Editura Ramuri

◆ Monica Spiridon: „Omul supt vremi“ (eseu), Editura Cartea Românească.

1994

◆ Gabriel Chifu: „Povestea țării latine din Est“ (versuri), Editura Eminescu.

◆ Constantin Voiculescu: „Ciutura amiezii“ (versuri), Editura Scrisul românesc.

Biroul filialei a acordat o diplomă specială scriitorului Ion Floricel.

Premiile au fost sponsorizate de: Editura Spirit Românesc, S.C. Omniscop, A.S. Pirnea & Bonea

● Colegii și prietenii cunoscutului prozator Mircea Nedelciu fac un apel public pentru salvarea sa. Amenințat de o maladie neiertătoare, Mircea Nedelciu trebuie supus unei autogrefe de măduvă osoasă cu mari șanse de reușită. Costurile operației, care nu se poate realiza decât în străinătate, sunt foarte ridicate. Deocamdată, din lipsă de fonduri, Ministerul Sănătății nu a putut acoperi decât o parte din aceste costuri. Pentru acoperirea lor integrală, ne adresăm pe această cale iubitorilor scrisului lui Mircea Nedelciu și ai literaturii, rugându-i să depună sume de bani în conturile deschise în acest scop la BANKCOOP, Filiala Rosetti, București, cu numerele:

– în lei: 402512706427

– în \$ US: 40251270840

– în DM: 40251270280

Biblioteca noastră

Saludos (Alexandru Ecovoiu) – proză – Editura EST, preț neprecizat

Întoarcerea tragicului (Jean-Maria Domenach) – eseu – Editura Meridiane, 2.500 lei
Climă temperat continentală (Octavian Doclin) – versuri – Editura Hestia, 2.040 lei

Revizuri (Ion Simuț) – eseuri – Editura Fundației Culturale Române, 4.900 lei

Lasă-mi, Doamne, zăbava (Mircea Petean) – versuri – Editura Echinox, 2.550 lei

Celălalt Arghezi (Marian Victor Buciu) – eseu – Editura Spirit Românesc, preț neprecizat

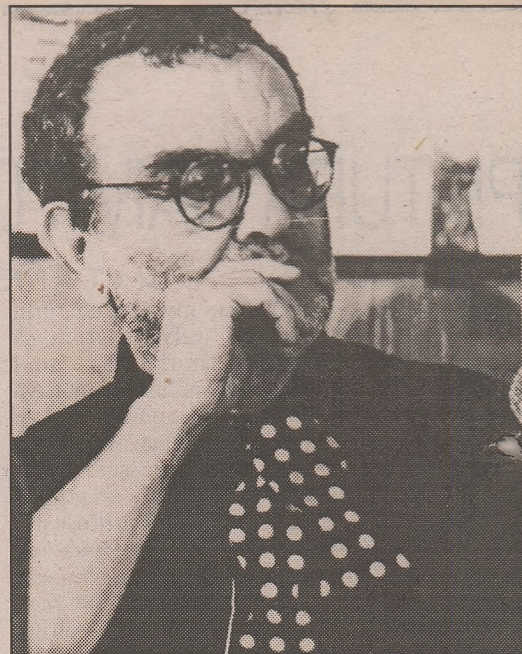
Zăpada de-altădată (Bianca Balotă) – proză – Editura Cartea Românească, 3.060 lei

Poeme (Paul Sârbu) – versuri – Editura Macarie Târgoviște, 600 lei

Cafeneaua „La Oglinzi“ (Giuliano Morandino) – proză – Editura Proteus, preț neprecizat

Certificat de naștere (Tiberiu Pall) – versuri – Editura Tipomur, 2.000 lei

Fernando Arrabal

Deși temeiul celebrității sale se află neîndoios în creația dramatică, Fernando Arrabal – personalitate fascinantă în spațiul cultural al lumii contemporane, care a vizitat de curând România – este și un prozator de excepție, cultivând cu precădere romanul novator și eseul.

Născut în 1932, în Maroc, este fiul unui republican spaniol condamnat la moarte. După studii la Madrid, la Facultatea de Drept, (pe care însă le întrerupe), se stabilește în 1955 în Franța. Revine în Spania, unde cunoaște închisorile dictaturii, fiind eliberat în urma scrisorii unor intelectuali între care Eugen Ionescu, Anouilh, Mauriac, Sartre și alții.

La Paris, fondează în 1963 gruparea suprarealistă Panique, ce reunește scriitori și cineaști, și se dedică teatrului și regiei de film. Este creatorul unei opere extrem de originale – distinsă cu numeroase premii (Marele Premiu al Teatrului, 1967; Marele premiu pentru umor negru, 1968; Premiul Oby, New York, 1976; Premiul World's Theatre, 1984 etc.) – în care se împletesc magic filonul real, de o forță coplesitoare, cu cel fantastic, de factură onirică, sarcasmul cu revolta, aspectul ludic cu umorul debordant, într-un amalgam veșnic tulburător, care descumpănește, provoacă și îndeamnă la reflecție asupra marilor adevăruri ascunse ale existenței.

Dintre operele sale dramatice, menționăm: Picnic pe câmpul de luptă, Tricicleta, Cimitirul mașinilor, Guernica, Labirintul, Ceremonie pentru un negru asasinat, Încoronarea, Arhitectul și Împăratul Asiriei, Grădina desfătărilor, Turnul Babel, ... au pus cătușele florilor..., Karl Marx și William Shakespeare, Deliciile trupului, Traversarea imperiului, Noaptea este tot un soare etc.

Romanul Turnul lovit de trăznet, scris în spaniolă și distins cu prestigiosul premiu Nadal în 1982, din al cărui început prezentăm un fragment, este structurat în jurul unei memorabile partide de șah între adversarii care întruchipează două concepții antagonice, înfruntându-se necruțător, în vârtejul nebunesc al unei sarabande de coșmar.

TURNUL

LOVIT DE TRĂZNET

Imaginea prezintă un turn pe jumătate dărâmat de un fulger care se abate asupra-i în partea de sus (capul). Cărămizile sunt de culoarea cărnii spră și se arată că este o construcție vie, imaginea ființei omenești. Cartea de joc exprimă primejdia la care duce orice exces de siguranță de sine, și urmarea-i firească: orgoliul. Megalomania, goana după himere și dogmatismul îngust sunt contextele simbolului.

(Tarotul)

Elías Tarsis nu-și ridică privirea, și astfel ochii nu i se izbîră de cei ai „robotului implacabil” pe care-l are înaintea. De-ar face-o, nu și-ar putea înfrînge dorința de a azvârli în fața-i bolovănoasă tabla și piesele de șah.

– Putea a asasin ceva de groază. De două luni suport duhoarea asta. Ești un criminal... așa putea s-o dovedesc.

Bineînțeles că ar putea-o dovedi, dar cine l-ar asculta? Pe cine l-ar interesa să verifice probele indiscutabile – după părerea lui – pe care le-a tot strâns un an întreg? Ceea ce urmărește de fapt, mai mult decât să-l acuze și să-l vadă condamnat pe Marc Amary, e să se răzbune pe el. Din vina acestei mașini inexorabile, a acestui automat sângeros și nemernic, a îndurat chinul cel mai cumplit. Când și-l amintește simte parcă o bulă de mercur incandescent plimbându-i-se de la inimă spre creier și de la creier spre inimă. Înțelege că trebuie să se liniștească dacă vrea să câștige acest duel de șah început acum două luni: trebuie să-și călăuzească inteligența prin meandrele acțiunii, fără însă ca setea de răzbunare să-l descumpănească.

Marc Amary nu este, pentru toți ceilalți, arbitri, spectatori și membri ai federației, „robotul în carne și oase” pe care-l descrie Tarsis, ci însăși imaginea seninătății. Și a Științei cu Ș mare. Ar fi în stare să convingă precum Leonardo da Vinci că pasărea e un instrument care funcționează după legile matematicii.

După ciudata și senzaționala sechestrare a ministrului sovietic al afacerilor externe, Igor Isvoschikov, aflat în trecere prin Paris, curiozitatea presei pentru campionatul mondial de șah scăzuse; totuși, interesul șahiștilor, acum, când se întrezărește sfârșitul, a atins apogeul. Pentru ei, nimic nu-i mai frumos decât ceea ce văd. Teatrul din Centrul Beaubourg, locul duelului, se umple mai departe la fiecare

partidă, dar spectatorii se aleg acum doar dintre amatorii cei mai împătimiti, cei pentru care cele cinci ceasuri (atât de scurte!) cât durează de obicei orice întâlnire sunt clipe în care pot desluși parfumul surprizei și licărirea flăcării, pe care le primesc ca pe o mană cerească în deșert. Chibiții care în primele zile invadaseră sala preferă cu siguranță să urmărească uimitoarele aventuri pe care le pun la cale și le dezvoltă cu dibăcie și zgârcenie răpitorii demnitarului sovietic. Teroriști, de bună seamă, care fac paradă și de iscusiță epistolară și de talent dramatic. Un „Comité Communiste International” sechestrând un conducător de la Kremlin e o premieră ce nu poate lăsa indiferent marele teatru al lumii.

În cursul celor douăzeci și trei de partide pe care Tarsis le jucase până acum în acest campionat cu Amary, a urmărit iritat ciclul plicticos al ceremoniilor de maniac ale adversarului, pe care el le numește „ritualul său de castrat”. Iar acum, când după două luni de hărțuială, treisprezece partide remiză și cinci victorii fiecare, viitorul triumf (al șaselea și cel hotărâtor) avea să-l proclame pe câștigătorul titlului de campion al lumii, Tarsis se teme că furia o să i se urce la cap și o să-l facă să-și piardă mințile sau, și mai rău, capacitatea de concentrare.

Marc Amary pare conștient de minutele și secundele care se scurg, și poate chiar de aceea nu are nevoie de ceas. (Spectatorii cei mai entuziaști jură că totul e enigmatic la acest geniu). Marțea, joia și sâmbăta – zilele în care se încep partidele – se înființează sistematic (acesta-i cuvântul ce s-ar conveni să fie folosit mereu cu privire la Amary) la patru fără cincizeci și cinci de secunde, nici una în plus, nici una în minus. Tic-tac, Tic-tac, calculatorul din sângele și din subconștientul lui funcționează automat. Sau aproape. Și ritualul

de neclintit prinde să se desfășoare: îi ia zece secunde să ajungă de la ușa sălii la fotoliul lui și să se așeze; douăzeci de secunde să scrie data, numele lui Tarsis și pe al său pe formular; zece secunde să verifice dacă cele două ceasuri ce măsoară timpul au fost trase la maximum și cele cincisprezece secunde care i-au mai rămas să aranjeze figurile și pionii (așezați deja perfect pe tablă conform regulilor șahului) după norma-i magică sau, cum ar spune Tarsis, după exigentele-i capricii „de asasin”: fiecare din cele șaisprezece piese trebuie să ocupe riguros centrul pătratului său, la milimetru: caii cu capetele aliniate spre el (adorându-l?); fantele nebunilor exact în dreptul ochilor lui și brațele crăciului de pe coroana Regelui său paralele cu linia invizibilă trasată de coatele lui pe masă. „Încărcați, ochiți, foc!” La patru fix, moment în care arbitrul pune în funcțiune ceasul jucătorului care are albele, începând oficial partida, Amary rămâne nemișcat privind tabla de șah și piesele cu o atenție atât de încordată de parcă le-ar vedea pentru prima oară. De fapt doar le descoperă. Când joacă el cu albele, la patru fix își începe cele două minute întregi de reflecție... inutile pentru toți amatorii, căci se sfârșesc inevitabil printr-un gest meticolos și cumpănit pe care lumea șahului îl știe pe dinafară: mută pionul din fața Regelui două pătrate: 1. e2-e4; ia pionul – veșnic apucă astfel toate piesele de-a lungul întâlnirii – cu buricele degetelor sale vlăguite, între arătător și polică. Execută toate mutările și pe fiecare în parte, oricare ar fi încordarea jocului, cu o încetineală și un calm ce pot părea indiferente și care au derul să-l exaspereze pe Tarsis:

E un sadic dat naibii. Joacă atât de cumpănit în aparență ca să mă scoată din sărite. Încearcă să mă încredințeze că n-are nevoie să-și piardă sângele rece ca să-mi vină de hac. Așa și-a plănuțit toate nemerniciile. Iar eu sunt singurul care știu ce-i poate pielea!

Marc Amary e un cercetător elvețian de la C.N.C.S. (Centrul Național de Cercetări Științifice) cu sediul la Paris. Colegii săi nu vor fi surprinși când academicienii de la Stockholm îi vor da Premiul Nobel pentru Fizică pentru descoperirile pe care le-a făcut despre **soliton** sau **marea unificare**, dar s-au arătat nedumeriți din pricina neașteptatei sale pasiuni pentru șah. Și nu pentru că ar disprețui acest joc. Celor mai mulți dintre ei nu le păsa în nici un fel. Nici unul, probabil, n-ar bănuși că pe strălucitul și rezervatul lor camarad (care militase, e drept câteva săptămâni în extravagantul grup Dimitrov) șahul, fizica și Premiul Nobel sau Campionatul Mondial îl interesează astăzi mai puțin decât ceea ce el însuși numește „crearea omului nou”. Doar o singură dată, acum opt ani, în prezența unor martori, la un simpozion despre „particulele elementare”, a făcut o declarație ce i-ar fi putut trăda pasiunea.

Și nu i-a trădat-o fiindcă savanții sunt de obicei cu capul în nori. Lucrurile se petreceau la Universitatea din Heidelberg. Când un grup de cercetători danezi l-a rugat să semneze o petiție pentru profesorul Yefim Faibisovich, închis într-un lagăr de muncă, a spus:

– Dacă eu aș conduce un astfel de „centru”, aș schimba pedepsele. Le-aș da prizonierilor creioane și hârtie în cantitate suficientă ca să poată ispăși pedeapsa pe care le-aș alege-o: să obțină factorial de 9.999... fără calculator.

Ce idee nemaipomenită!: o pedeapsă faraonică ce consta în a înmulți 9.999 cu 9.998, produsul cu 9.997, noul rezultat cu 9.996... și tot așa până când se ajunge la unu. Glumă pe care colegii lui au luat-o drept o critică subtilă a sistemului lagărelor de concentrare... Nimănui nu i-a trecut prin cap că acest chin nesfârșit ar putea fi metoda lui de a elimina dușmanii cauzei în care credea. Care încă de pe atunci erau cu bilioanele.

Elías Tarsis s-a născut, din părinți spanioli, în Andorra la Vella... „din întâmplare”, preciza mereu șahistul, de parcă nu s-ar veni obligatoriu pe lume „din întâmplare”, oricare ar fi orașul natal. În cazul lui, „întâmplarea” s-a manifestat după bunu-i plac, iar mamică-sa s-a stins în clipa când i-a dat naștere. Tatăl lui a mai pălpăit încă vreo nouă ani; la moartea lui, Elías a fost luat de mătușa Paloma la Madrid. În vremurile acelea triumfaliste și fără complexe se ținea o dată pe an un concurs de superdotați, cu aceeași candoare cu care, ca să-i sâcăie pe francezi, coniacul a fost botezat cu un nume național, „jeriñac”. Franțujii nici n-au băgat de seamă. De asta, când descopereau superdotați hispanici precum Picasso, jurau că erau francezi. Tarsis obținut una din cele zece burse de superdotați, care i-ar fi dat posibilitatea să-și facă studiile medii și universitare în condiții economice cum nu se poate mai bune. Cum nu se poate mai bune însemna: colegiu la popi pe gratis, cărți așijderea și o cameră într-o pensiune. Mătușa lui Tarsis, ca să nu exagereze, s-a mulțumit cu jumătate din acest ultim avantaj. Și Elías a devenit pe jumătate chiriaș al pensiunii sale. Dar foarte curând, și spre consternarea mătușii Paloma, care între timp a fost desemnată drept tutoarea sa, renunță la studii și se apucă să citească povestioare pentru copii.

– Benzile desenate îmi plac grozav.

Și într-adevăr îi plăceau la nebunie. Închis la el în odaie o ținu tot așa mai bine de un an, sub unicul portret pe care-l avea de la tatăl lui: fotografia de refugiat politic pe care i-o dăduseră autoritățile franceze. Când își părăsi camera, podeaua era acoperită cam la o jumătate de metru de rufe murdare, gunoi, cutii de conserve goale, reviste hărtănite și chiar niște urme unsuroase la care bineînțeles că mătușa lui nu făcu nici o aluzie fiindcă era o femeie modernă care știa ce înseamnă morala și bunele maniere. Cu timpul însă genul ăsta de

respect a ajuns, dimpotrivă, să fie practicat acum de persoanele cu ideile cele mai învechite.

La paisprezece ani Tarsis fugi la Barcelona unde-și începu viața de proletar ca ucenic într-un atelier de orfevrărie, înainte de a ajunge meșter.

Pe nepusă-masă, în ajunul începerii Campionatului Mondial, Tarsis i-a adunat pe cei trei arbitri și le-a zis-o pe șleau:

– Marc Amary e un asasin. Atenție. Nu vreau să intre nimeni în camera mea de odihnă. E în regulă.

Și se opri brusc. Arbitrii socotiră că exagerase.

Când Amary face prima mutare, un murmur asurzitor se ridică din sală. Arbitrul islandez, R.H. Gugmundsson, vântură energic o pancartă pe care stă scris cu litere mari cuvântul LINIȘTE, și cu gesturi hotărâte cere publicului să se potolească. E firesc ca fanaticii șahului să se agite: Amary n-a jucat, ca totdeauna cu albele la prima mutare, 1. e2-e4, ci 1. c2-c4. Se anunță o partidă neobișnuită și pesemne decisivă. Amary nu se mulțumește cu remiză, ca în cele treisprezece rânduri în cursul acestui campionat. Vrea să-l învingă pe Tarsis, să termine astfel campionatul și pentru asta se străduiește să-l ia prin surprindere. Și-l ia prin surprindere.

Elías Tarsis, furios, își cuprinde fruntea cu palmele și se adâncește în analiza primei mișcări.

– Ar fi trebuit s-o prevăd! Nu putea continua cu deschiderea spaniolă cu care n-a reușit să facă nimic în fața apărării mele Berlin. E atât de papă-lapte! Știe doar să omoare pe la spate. Ce porcărie de mutare! lentă și fără urmă de agresivitate. Tipică lui. Dar e în stare să-mi fi pregătit o cursă. Să îndrăznească numai.

Federația Internațională nu i-a putut convoca pe cei doi adversari înaintea întâlnirii. Ca să-l reprezinte la congresul pregătit, Amary l-a trimis pe Jacques Delpy, un coleg, de-al său, cercetător fizician, în vreme ce Tarsis l-a desemnat nici mai mult nici mai puțin decât pe președintele Federației din Andorra. Era vădit că aveau să dea unul de celălalt doar în ziua bătăliei în fața tranșei reprezentate de tabla de șah, și că refuzau cu îndârjire să-și piardă forțele în războiul de gherilă al comunicatelor, în hărțuiri birocratice sau în salve de salon.

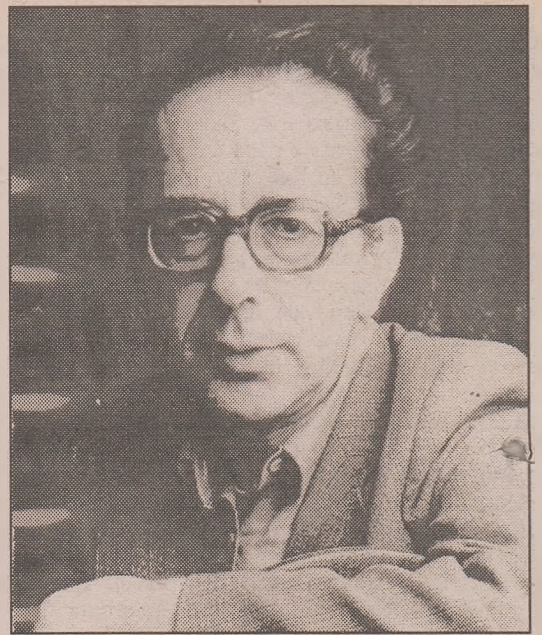
Plasa pe care și-au dat-o unul celuilalt a dezvăluit dușmănia adversarilor, precum și ignoranța care domnea chiar în lumea șahului cu privire la biografiile celor doi jucători. Un săptămânal englez de senzație, cu două luni înainte de ceremonie, a insinuat totuși că Elías Tarsis a fost proxenet la Barcelona iar Amary își omorâse mama; se încumetă să-și intituleze pagina dublă dedicată turneului „Un codoș și un criminal pretind să ajungă campionii lumii la șah?” De fapt tot ce se știa cu siguranță despre ei se reducea la cele publicate în revistele de specialitate: coeficienții Elo ai fiecăruia, fișele concursurilor la care participaseră și rezultatele. Victoriile amândorura în turneele internaționale, regionale, inter-regionale și în cel al candidaților la care luaseră parte, le dădură posibilitatea, după accidentul de avion în care-și pierdu viața campionul lumii, să-și transforme duelul ca finaliști ai turneului candidaților în concurs pentru titlul suprem. Acum doi ani erau doi iluștri necunoscuți, iar la începutul acestei finale, cu excepția partidelor fiecăruia, publicate și analizate în presa de șah, încă nu se știa nimic despre ei.

Ismail Kadaré:

«PREMIUL NOBEL ÎI ESTE MAI NECESAR ALBANIEI DECÂT MIE»

În cursul lunii mai, scriitorul albanez Ismail Kadaré s-a aflat pentru câteva săptămâni în Albania. Cu acest prilej, ziarista Jonila Godole, de la revista albaneză AKS, i-a luat un interviu controversatului scriitor și eseist, actualmente rezident în Franța.

– Sunteți scriitorul care, cu mulți ani în urmă, ați făcut cunoscută Albania în lume. Cum vă complaceți în acest rol de ambasador?

– Toți scriitorii sunt ambasadori – buni sau răi – ai țării lor în lume. Adică, atunci când sunt editați „afară” fac bine sau rău țării din care provin: bine, pentru că o fac cunoscută; rău, dacă această cunoaștere produce prejudicii. Dar se întâmplă ca înșiși scriitorii să fie prejudiciați de imaginea țării lor, pe care o poartă în spate ca pe o povară. Aceasta depinde de reputația acelei țări, de imaginea ei în lume, iar scriitorul, volens-nolens, va fi prejudiciat dacă imaginea este nefavorabilă și, din contră, avantajat, dacă este o imagine bună. Dvs. știți, în general imaginea Albaniei nu este favorabilă, astfel că eu n-am fost avantajat din acest punct de vedere. Am fost un „ambasador” care a târât după el o piatră de moară.

– Dacă tot vorbim despre Albania, e mai greu sau mai ușor să scrii acum, într-un regim democratic, decât în anii dictaturii?

– Nu cred că există vreo legătură directă. Cel puțin pentru mine. Ba chiar, eu n-aș putea spune cu certitudine când am scris mai ușor. Am scris la fel și atunci, ca și acum.

– Vă inspiră, în munca dvs. artistică, locul în care vă aflați, de exemplu Albania, Franța...

– Cuvântul „inspirație” are un sens pentru cei din afara literaturii și altul pentru un scriitor profesionist. Aici există o mare confuzie, pentru că inspirația aceea pe care și-o imaginează primii nu există. Eu nu sunt influențat de locul în care mă aflu.

– La întâlnirea pe care ați avut-o cu studenții Facultății de Istorie-Filologie ați fost întrebati dacă ați spus cândva: Ca să fii laureat al premiului Nobel trebuie să te naști rus.

– Acestea sunt afirmații fără acoperire, invenții gazetărești. Poate că am glumit vreodată pe această temă, apoi ziaristii nu mai adăugat de la ei, au mai schimbat câte ceva... Cu atât mai mult cu cât nici măcar nu este adevărat. O altă naționalitate, poate.

– Dar în ceea ce privește caracterizarea ce v-a fost făcută, de scriitor naționalist?

– Cei care mă numesc scriitor naționalist sunt de fapt detractorii Albaniei. Nu spun că ar detesta-o, ci pur și simplu li se pare lipsită de interes și de aceea orice afirmare a Albaniei le pare a fi o manifestare de naționalism, ceea ce nu-i împiedică să fie, în țările lor, ei înșiși naționaliști. Orice cuvânt despre Albania li se pare de prisos și revendică mai multă parcimonie în ceea ce o privește. Așa încât este suficient să scrii câteva cuvinte bune despre albanezi și ei te etichetează drept naționalist. Eu nu sunt naționalist. Un scriitor naționalist adoptă atitudini intolerante față de alte popoare. În opera mea apar personaje provenite nu numai din țările vecine, ci din toată Europa. Dar nu m-am manifestat disprețuitor față de nici unul; nici intolerant, nici agresiv, deși unele dintre aceste popoare au avut cu Albania relații conflictuale: grecii, sârbii, rușii, chinezii, germanii, italienii...

– Ce impresie vă fac atacurile din presă?

– Le consider normale. Ele țin de relația dintre scriitor și cei pentru care scrie.

– Ați fost în câteva rânduri candidat la

premiul Nobel. Premiul Nobel este, cu siguranță, o mare onoare pentru un scriitor și cu atât mai mult pentru un albanez.

– Acest premiu îi este mai necesar literaturii albaneze, culturii albaneze și Albaniei înseși, decât îmi este mie. Pentru că premiul Nobel se acordă unei întregi culturi, unui popor și, înainte de toate, limbii în care s-a născut acea literatură. El ar fi necesar în primul rând afirmării limbii albaneze, care, din păcate, în ultima vreme a fost ținta celor mai josnice atacuri în presa europeană. Atacuri încurajate, din nenorocire, tot de albanezi. Căci albanezii, îndată ce au luat contact cu Europa, au început să-și disprețuiască propria limbă. Aceasta e una dintre marile absurdități ale epocii noastre.

– În ceea ce privește literatura albaneză contemporană, credeți că ea calcă pe urmele tradiției sau e pur și simplu un avorton?

– Cred că literatura albaneză evoluează normal. Libera respirație o va însănătoși, îi va da oxigen, o va revigora. Nu cred că vor fi evoluții spectaculoase, cum n-au fost în nici o țară din Răsărit. Aceste evoluții sunt așteptate de cinci ani. Literatura are legile ei, diferite de legile care guvernează societatea, lucru valabil și în cazul literaturii albaneze.

– Dacă l-am situa pe Kadaré între Franța și Albania, care ar fi raporturile ce ar governa această poziție?

– Eu sunt scriitor albanez. Cred că oricare scriitor albanez este, în același timp, și scriitor european. E o logică simplă. Faptul că eu locuiesc de câțiva ani în Franța nu înseamnă că n-aș mai fi eu.

– Cât de francez vă simțiți?

– Nu m-am gândit niciodată la asta. Nu înțeleg o asemenea logică: francez, albanez sau jumătate francez, jumătate albanez. Nu m-a tentat niciodată această idee.

– Ce impresie v-au lăsat întâlnirile pe care le-ați avut în Albania în decursul acestei ultime vizite?

– Multe dintre aceste momente au fost memorabile. Mi-e greu să mă refer la toate. Adesea mi se adresează, pe stradă, oameni necunoscuți, ceea ce mă impresionează enorm.

– Dar impresii neplăcute?

– De această dată n-a existat așa ceva.

– Cum vi se pare Albania acum, în comparație cu celelalte vizite?

– Vin des în Albania, și ceea ce mă deranjează de fiecare dată sunt aspectele exterioare. Pentru că la Paris mi-o închidipi într-un fel, iar când ajung aici mă înecă praful...

– Există ceva concret care vă leagă de Franța?

– Viața mea a cunoscut o situație nouă: editarea, în franceză și albaneză, a operei mele integrale, împrejurare foarte importantă pentru limba albaneză. Sunt obligat să supraveghez singur această întreprindere, ceea ce mi-a prelungit șederea în Franța. Poate că mai târziu o să-mi împart timpul egal între Albania și Franța sau chiar voi sta mai mult aici. Totul e legat de opera mea.

– Haideți să trecem la alt gen de întrebări. Când ați scris ultima poezie de dragoste?

– Îmi amintesc că ultima poezie am scris-o în

urmă cu doi ani, dar nu știu dacă a fost de dragoste sau nu. S-ar putea să fi fost numai câteva versuri, nu o poezie finită. Dar...

– Vă simțiți tânăr?

– Scriitorul are mai multe vârste. Eu am 59 de ani, totuși uneori mă simt mai tânăr, alteori mai bătrân. Un scriitor e obligat să aibă câteva vârste, firește, fără nici o logică. Eu, de exemplu, pot fi acum mai vârstnic decât sunt în realitate. Pot să mă simt de 120 de ani sau (râde)...nemuritor.

– Ce vă relaxează mai mult când întrerupeți lucrul?

– Nu scriu mult, maximum două ore pe zi. Totuși, o cafea și o țigară mă relaxează.

– Dar Elena?

– Când scriu, prefer să fiu singur. Elena mă ajută bătându-mi la mașină manuscrisele.

– Ați dat zeci de interviuri. Ați avut probleme în urma lor?

– Am dat interviuri în perioade dificile și mereu sub ochiul vigilent al regimului comunist. Sunt mulțumit că niciodată, deși întrebările au fost uneori provocatoare, nu am apărut regimul dictatorial din Albania. N-am vorbit despre viața fericită de aici, am evitat cuvintele **libertate, democrație...** Îmi amintesc că odată, la televiziunea germană, mi s-a pus o întrebare delicată și directă: Există libertate în Albania? „La noi libertatea este altfel înțeleasă”, am început eu și tot așa am răspuns și cu alte ocazii la această întrebare. Cred că am fost cinstit și demn. Pentru că alți scriitori din răsărit răspundeau la această întrebare așa: Da, avem dreptul să scriem orice etc. Am avut, firește, și probleme, dar le-am depășit.

– Personalitățile sunt cufundate adesea în mister sau, cel puțin, așa se pare...

– Un creator adevărat nu are nevoie de halou. de mistere false. Dar există, desigur, și asemenea inși, care doresc să se pună într-o altă lumină...

– Credeți că, în afară de talent și multă muncă, ați avut și noroc?

– Da. Cred că da.

– În mass-media albaneză și mai ales la TV, sunt popularizați artiștii străini sau marile firme. Și asta în vreme ce personalități albaneze, ca Agolli, de exemplu, sunt desconsiderate, ignorate total...

– Aceasta este o boală trecătoare. E un soi de megalomanie, o dragoste idioată față de tot ce este străin. Fenomenul este provocat de lipsa măsurii, e un soi de beție a libertății. Îmi amintesc că un scriitor ungar a spus: „Sclavia mă înnebunește, libertatea mă face idiot”. Cred că libertatea nu e ușor de suportat.

– Ce insultă v-a durut mai mult? Din Albania sau din afară?

– Insulte sunt asemănătoare, ceea ce mă face să nu-mi pot aminti vreuna concretă. Din Albania mi s-a adresat toată gama de insulte. Am fost insultat și de câțiva străini, instigați, de regulă, tot de albanezi, străini care, în țările lor, nu reprezentau nimic. Acolo este impardonabil să insulti un scriitor, câtă vreme în Albania.

JULIEN GREEN ȘI EXILUL LINGVISTIC

de NICOLAE BALOTĂ

Exilul este o temă ce revine necontenit, cu forța unei obsesii, în scrierile lui Julien Green.

Născut din părinți americani, purtând în vine sângele unor strămoși scoțieni și irlandezi, fiu al uneia din cele mai vechi familii sudiste, Julien Green a crescut, s-a format în Franța, devenind un scriitor bilingv cu precădere însă francez, franceza fiind limba celor mai multe din romanele sale, a celei mai mari părți din uriașul său jurnal. Bilingvismul acesta ca și existența dublă, în două spații culturale, apoi alegerea Franței ca patrie spirituală, din partea acestui nepot al unui membru al Camerei americane a Reprezentanților, toate acestea nu făceau dintr-însul, la drept vorbind, un exilat. Rareori un scriitor, aparținând la două lumi destul de îndepărtate între ele, a reușit – asemenea lui Green – să le facă să se accepte, să comunice între ele, prin el. Și totuși, repet, exilul, ca o obsesie subiacentă, ca o traumă, îl urmărește. Reacțiile sale la unele din avatarurile existenței o dovedesc.

Când, după primul război mondial, pleacă în America, din Franța copilăriei sale, pentru a-și face studiile acolo, în Sud, la Universitatea din Virginia, privește la început New York-ul cu ochii unui străin. Dar mai apoi, în sud, se simte revenit acasă, printre ai săi, deși nu fusese niciodată până atunci pe acele meleaguri. Tânjește totuși după Franța, pentru ca, odată întors la Paris, printr-o curioasă răsturnare a nostalgiei, să scrie o serie de romane a căror substanță era extrasă din lumea americană pe care tocmai o părăsise. Va mai reveni în Statele Unite, cu același sentiment amar al exilului, tânjind după Franța, în timpul celui de-al doilea război mondial.

De aceea, atunci când, în 1971, ca primul american și primul „străin”, este primit în sânul Academiei Franceze, în discursul său de recepție, la întrebarea semnificativă pe care și-o pune: „Cine suntem? Cine sunt?” va răspunde vorbind despre **identitatea lingvistică** a omului. Noi înșine, trăind într-o diasporă a exilului românesc, nu o dată suntem confrunțați cu asemenea întrebări referitoare la identitatea noastră profundă.

Limba este patria noastră, uneori singura patrie, afirmă Julien Green, în ultima sa carte, cea din 1980, „Cine suntem?”, care, octogenar, își rememorează unele momente ale vieții, și îndeosebi momentele-cheie ale existenței sale în raport cu Cuvântul, ale existenței sale în copilărie și adolescență. Nu în zadar scria el: „Copilul dictează și adultul scrie”. Green a socotit întotdeauna vârsta crudă drept aceea a celor mai importante experiențe, determinante pentru o întreagă viață. Incitațiile acestei vârste privilegiate ar fecunda, după el, mai apoi, imaginația și sensibilitatea scriitorului, a artistului. Copilăria este într-adevăr epoca însușirii limbajului, a inițierii noastre în universul verbalului.

Cartea lui Green este, în același timp, un elogiu adus celor două limbi – engleza și franceza – ale acestui scriitor. Titlul ei – **Limbajul și dublul său** – indică dualitatea aceasta lingvistică. De altfel, cartea ne oferă confesiunile lui Green, amintirile sale, considerațiile sale în cele două versiuni paralele: engleză și franceză. Îndoit omagiu al scriitorului, adus celor două limbi ale scrisului său. Dar, scriitor bine adaptat lingvistic, unde mai e exilul acestui bilingv?

De fapt, în afara propriei sale experiențe mai vechi a exilului, Julien Green a întâlnit în Franța și îndeosebi în America anilor de război și de după război numeroși pribegei din multe țări. Toți izgoniții regimurilor totalitare căutau și aflau libertatea, fiecare aducând cu sine limba sa maternă. Mulți nici nu posedau altceva decât această desagă spirituală în care își purtau limba. Limba unui om este în asemenea măsură

proprietatea sa, încât adeseori se identifică cu ea. Cât de mult face parte din noi înșine limba, trebuie uneori să apară împrejurări cu totul excepționale ca să ne dăm seama de aceasta. Experiența pierderii patriei lingvistice este considerată de Julien Green drept una din cele mai grele traume ce pot fi suferite de oameni. Căci limbajul nu e doar un mijloc de a desemna obiectele, de a exprima emoțiile, ci este în sine un mod de a concepe universul, raporturile noastre cu lumea, cu semenii noștri. Limba franceză vede lumea altfel decât limba engleză. O limbă este o lume închisă din care este greu să evadezi. Desigur, unii dintre cei ce sunt siliți să-și părăsească limba reușesc să adopte un idiom nou, alte forme de expresie. Devii însă întrucâtva altul, vorbind și mai ales scriind într-o altă limbă. Îndeosebi pentru un scriitor, dorința de a se exprima îi insuflă elanul necesar pentru a trece peste obstacolele, peste barierele lingvistice ale unei limbi „străine”, pentru a renaște cu adevărat într-o altă limbă, pentru a da necunoscutului din sinea lui șansa unei aventuri umane fecunde.

Într-unul din eseurile cele mai sugestive din **Limbajul și dublul său**, Green analizează situația aceasta a exilatului din patria lingvistică, precum și dificultățile pe care le întâmpină nu numai în dorința sa de a dobândi și stăpâni perfect o altă limbă, ci și în aceea de a și-o păstra pe a sa. El istorisește cum Jacques Maritain, filosoful, marele

său prieten, în pribegia sa americană din timpul războiului, nu și-a amintit, într-o anume împrejurare, un cuvânt franțuzesc, după nici doi ani de absență din țara sa. A uita, remarcă Green, unul din aceste cuvinte nu este – fără îndoială – o dramă, dar fiecare cuvânt din limba noastră maternă face parte dintr-o moștenire ce trebuie păstrată în integralitatea sa. A uita unul din aceste cuvinte e un motiv de neliniște și tristețe, căci e semnul că ceva de o valoare inestimabilă este amenințat cu degradarea, cu pieirea. Să ne gândim, însă, că nu numai limba celor ce trăiesc în exil este periclitată. În zilele întunecate ale istoriei unui popor (și poporul român cunoaște prea bine asemenea zile), când ființa sa națională, identitatea sa morală sunt amenințate, refugiul său este în limbă.

Cartea lui Julien Green, **Limbajul și dublul său**, este plină de reflecții interesante pe teme comunicării prin răstălmăciri dintr-o limbă în alta. Cartea cărților, cea mai însemnată dintre cărțile de care dispunem, Biblia, este în fond o tălmăcire, o carte pe care cei mai mulți nu o pot citi în original. Cât de diferite sunt marile versiuni ale Sfințelor Scripturi, în diferite limbi, o știm prea bine. Cu sensibilitatea scriitorului, dar și a credinciosului creștin, Julien Green analizează valorile respective ale **Vulgatei**, versiunea latină a Sfântului Ieronim, ale vechii Biblii engleze zisă a lui King James, ale versiunii **hochdeutsch** a lui Luther, ca și ale celor franceze – Calvin, Crampon sau altele. Aceste versiuni diverse ne explică multe din trăirile felurite ale credinței în diferite părți ale lumii. Profund credincios, Julien Green preferă frumuseții abstract intelectuale a latinei, barbara frumusețe a cuvintelor saxone din King James. El care a devenit unul dintre cei mai importanți scriitori francezi ai acestui secol, care în copilăria sa pariziană disprețuia engleza sa maternă, întrebându-se ce nebunie putea să-i îndemne pe oameni să se slujească de asemenea pronunții bizare, când sunt atâtea cuvinte franțuzești mai clare, mai simple, de care s-ar fi putut sluji, rămâne fidel – când e vorba de crezul său profund – rădăcinilor ultime ale ființei sale lingvistice, englezei sale materne. În afara acestei limbi, rugăciunea sa s-ar simți exilată.

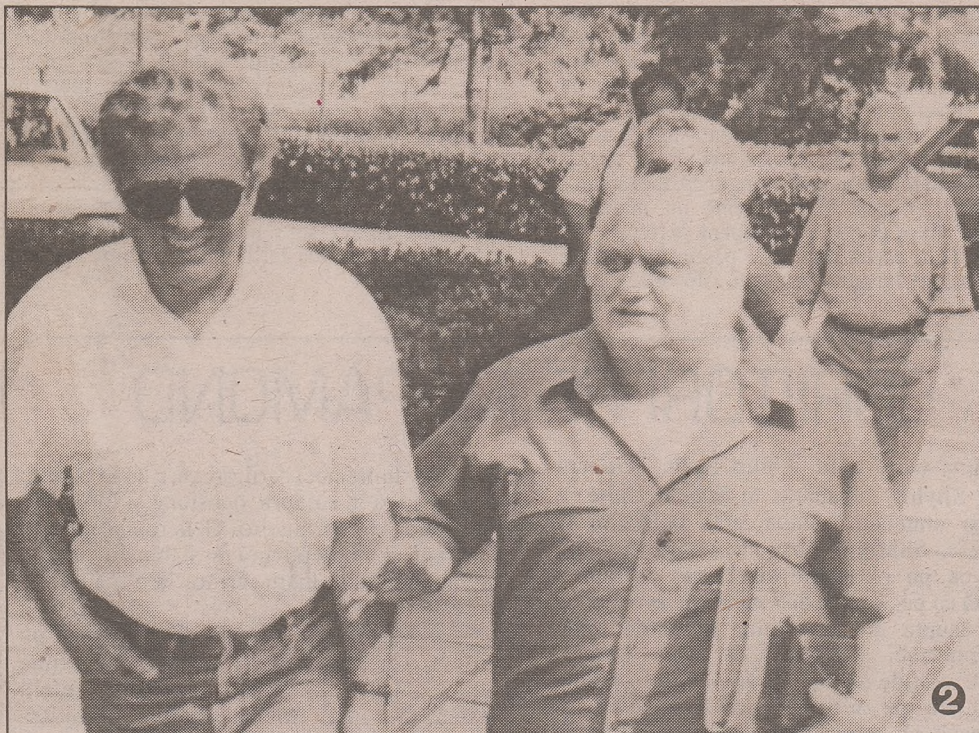
SCRIITORI PE MAPAMOND

● Ultima carte a lui Philip Roth, „**Operațiunea Shylock**” a apărut în Statele Unite în 1993 și marchează întoarcerea autorului la romanesc. Subtitlul cărții ne invită să citim textul ca pe o „confesiune”, iar prefața o prezintă ca pe o „dare de seamă cât se poate de fidelă asupra evenimentelor trăite de mine între cincizeci și șaiszeci de ani”. Această definiție, atât de clară, este anulată în „nota de lector” de pe ultima pagină în care se precizează că „această carte este o operă de ficțiune” în care „orice asemănare cu evenimentele, locurile și persoanele reale este o pură coincidență” și deci „această confesiune este un fals”. Se pune întrebarea: roman sau nu? Philip Roth, încă o dată seamănă deruță. „Operațiunea Shylock” nu are numai forma unei povestiri autobiografice ci lasă impresia unei adevărate autobiografii. Naratorul nu are un dublu fictiv ci este Philip Roth însuși care își povestește aventurile rocambolești în Israel, la sfârșitul anilor '80, despre care a afirmat întotdeauna în interviurile și comentariile publicate după apariția cărții că sunt perfect adevărate. Dar la Roth nu se știe niciodată unde se oprește mistificarea. E foarte posibil ca, pentru a reînnoi jocul dintre realitate și ficțiune, să fi inventat un nou „dublu” fără să-și dea un alt nume și fără să-i creeze personajului o biografie diferită de a sa, ipoteză întărită și de existența în carte a unei sosii, un evreu din Chicago, care profită de asemănarea cu el pentru a-i uzurpa numele. „Operațiunea Shylock” relatează întâmplările tragicomice ale unui romancier celebru cu dublul său monstruos. Romanul este o meditație pe mai multe voci asupra iudaismului și antisemitismului și o nouă întrebare asupra viitorului Israelului. Roth

face parte dintre acei scriitori care de la o carte la alta câștigă în căldură, densitate și forță fără să-și piardă din strălucire. Generos și reținut, exuberant și înțelept, grav și hazliu, acesta este romanul unui mare scriitor în plină putere de creație.

● Yuko Tsushima, „**Femeia care aleargă pe munte**”. Ca romancieră, Tsushima aparține acelei categorii de scriitori care se referă constant în opera lor la datele biografice. Eroina, Takiko (care în japoneză înseamnă „multă bucurie”), aduce pe lume un copil din flori, Akira și se simte atrasă irezistibil de Kambayashi, tatăl unui copil handicapat căruia îi este total dăruit. Un destin asemănător îi apropie pe protagoniști dar nu vor ajunge niciodată la relații intime. Pe altă parte, Takiko, posedată de dorința senzuală, face amor cu un tânăr fără să-și neglijeze însă îndatoririle de mamă. Mamă și femeie în același timp, adică o entitate indivizibilă. Fără mamă (sacru) nu există femeia (senzualul) și fără femeie n-ar exista mama. Fără exagerări și omisiuni, romanul descrie visul unei femei tinere care tânjește după imaginea „muntelui”. În Țara zăpezilor unde trăiește mama eroinei și lumea e închisă ca un „cristal”, „muntele” reprezintă un tărâm imaginar și inaccesibil, o natură violentă și sacră, invizibilă bărbaților, reprezentare a luminii în obscuritate sau a tenebrelor în limpezime. Tsushima nu se depărtează de conceptele de femeie, mamă și familie deși cândva refuzase mitul legăturilor de sânge. Lumea literară a lui Yuko Tsushima nu se rezumă la o dramă a despărțirilor și a reconcilierilor. Ea păstrează constant un element de surpriză.

Marka Dona

1) Rodica Palade, escortată de Florin Gabrea și Andrei Oișteanu, se grăbește să ajungă la Club Bazin, Neptun.

2) Cu aceeași vervă proverbială, întemeietorul *Revistei V.*, Traian Olteanu, discută despre seismele Vrancei.

3) George Bocșa face reclama berii, în vreme ce Aura Christii poartă cu sine și dosarul *Simpozionului marin*.

4) Poeta Ioana Dinulescu surprinsă într-o discreție creatoare.

5) „Astralul“ de ieri, supereditorul de azi – Daniel Drăgan.

